

GEORGE BREAZUL LA SEMICENTENARUL TRECERII SALE ÎN ETERNITATE

Vasile Vasile

Arătăm în prefața celui de-al VI – lea volum al *Paginilor din istoria muzicii românești*¹ și în capitolele recentei monografii ce i-am consacrat în anul semicentenarului morții - carte ce-și așteaptă susținerea financiară pentru ieșirea la public – că **George Breazul a marcat în muzicologia românească unul dintre cele mai spectaculoase salturi**, ce au aliniat la standarde europene domeniile pe care le-a reprezentat în cultura românească: etnomuzicologia, istoria muzicii, bizantinologia, muzicologia și critica muzicală, toate răsfrângându-se asupra activității educaționale, înțeleasă în modul extins, ce depășește cadrul școlii, incluzând principalele instituții de cultură.

Marile sale deschideri culturale și pedagogice s-au concretizat în studii și lucrări de o mare forță prospectivă, cu soluții viabile pentru îmbunătățirea activităților muzicale și de educație, cea muzicală fiind privită ca parte integrantă a culturii generale și cu contribuții notorii în dezvoltarea personalității umane. Este epoca în care Ateneul Român găzduia manifestări muzicale frecventate de elevi și marile orașe ale țării se bucurau de o intensă activitate a formațiilor muzicale școlare: Botoșani, Galați, Sibiu, Piatra Neamț, Craiova, Brașov, Timișoara, Oradea, Arad ș. a. m. d., epocă în care se simțea acut nevoia profesionalizării specialiștilor în toate domeniile muzicale.

Pentru completarea conturului personalității muzicologului, dar în mod special **pentru admiratorii revistei *Muzica***, este importantă **activitatea sa de coredactor al aceleiași publicații de specialitate**, în perioada începuturilor sale, din urmă cu aproape un secol, **în anii 1921 și 1925**, Breazul conducând, alături de Maximilian Costin, destinele **revistei *Muzica***, ce apărea la București și apoi la Timișoara. În primul număr din anul 1921, *Muzica* își anunța, prin directorul Maximilian Costin, că „și-a asigurat la conducere ajutorul D-lui G. N. Georgescu – Breazul”, recomandat pentru „judecata dreaptă și cumpănită și adâncă cunoaștere a limbii și a sufletului românesc”,

calități pe care „acest scriitor, punându-le în serviciul revistei, aduc o trainică nădejde pentru sigura ei propășire”².

Prezența lui Breazu nu se rezumă doar la înscrierea numelui său pe frontispiciul revistei și la începutul sau la sfârșitul articolelor de critică muzicală, de muzicologie, ori de educație muzicală. Semnează petițiunea adresată ministrului Instrucțiunii, în decembrie 1921, prin care solicită, împreună cu Maximilian Costin, ca Ministerul să „nu mai ezite (...) a satisface în mod favorabil, cererea noastră pentru subvenționarea revistei” pentru că „mărturisirea acestei ezitări dovedește o slăbiciune primejdioasă prestigiului autorității”³.

Începând cu numărul 1, din ianuarie 1921, se înregistrează și debutul la revistă al tânărului muzicolog, acum văzând lumina primul său articol referitor la educația muzicală în școlile secundare⁴.

Acest debut în revista de specialitate, **a fost dublat de cel muzicologic**, pe următoarele pagini apărând un scurt portret al marelui muzician, Gheorghe Ștephănescu, anticipând deschiderea enciclopedistă a muzicologului⁵.

La 6 mai 1922, din Tescani, Maximilian Costin îi scria, la Berlin: „...fără tine, Breazule, mi-ar fi greu și dis plăcut să mai fac un singur pas pe drumul ce am apucat, singurul cu puțință pentru mine totuși (...) Dar pentru că ne-am găsit, Breazule, nu trebuie să ne pierdem. Să luptăm pentru a rămâne mereu unul lângă altul, măcar cu gândul, dacă altfel nu se va putea și trebuie să se poată”⁶.

Într-o formă sintetică, **marile realizări ale lui Breazul**, conturate după o jumătate de secol de la trecerea sa în eternitate, se prezintă astfel:

- Punând temeliiile **Arhivei de Folclor a Ministerului Instrucțiunii, Cultelor și Artelor**, în anul 1927, George Breazul își înscrie numele printre **ctitorii etnomuzicologiei românești**, lui datorându-i-se o bună parte din valorosul patrimoniu care va alcătui fondurile viitorului Institut de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”, un prestigios volum de *Colinde*⁷, republicat recent⁸ și studiile ce-l propulsează în etnomuzicologia universală, adunate în cel de-al V-lea volum al *Paginilor din istoria muzicii românești: Idei curente în cercetarea cântecului popular – Moduri pentatonice și prepentatonice și Muzica oltenească*, cu cele două subcapitole: *Sistemul pentatonic și prepentatonic anhemitonic oltenesc* *Modurile Mi, Re și Do și Modurile prepentatonice și pentatonice anhemitonice oltenești în comparație cu cele aflate în muzica ținuturilor românești învecinate (Muntenia, Transilvania, Banatul)*, primul publicat parțial, în anul 1947 – în *Cercetări folclorice* - cel secund publicat postum de Gheorghe Ciobanu⁹. A rămas de la ilustrul etnomuzicolog român un însemnat fond de culegeri de melodii populare păstrate în sumedenia de fișe necotate, găzduite de fondul ce-i poartă numele, donat Bibliotecii Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor, fișe ce ar putea servi la alcătuirea a încă cel puțin două importante antologii: *Folclor din Basarabia* și o altă antologie de *Colinde*, pentru investigarea căruia am beneficiat de aprobarea conducerii Uniunii, respectiv a președintelui – Adrian Iorgulescu - și a vicepreședintelui – Ulpiu Vlad și de răbdarea tinerei bibliotecare, Elena Apostol.

Viitorul etnomuzicolog pornește de la nivelul când **cercetarea creației populare** se încadra în faza denumită **folcloristică**,

limitându-se la investigarea de suprafață, fără a sonda profunzimile și multiplele semnificații psihologice, sociale și etnice ale creației populare. Pe măsură ce această aprofundare se făcea simțită - el însuși contribuind la progres - se face trecerea lentă spre **cercetarea etnomuzicologică** – terenul ei fiind definit în 1951, de către Jeep Kunst - savantul care a descoperit și teoretizat aspectele fundamentale ale creației populare privite din perspective muzicale.

În cazul etnomuzicologului nostru, această trecere este rezultatul unei documentări solide în istoria românească și universală, **a cercetărilor cântecului popular și al unor investigații extinse în spațiu și în timp**, prin abordarea domeniilor care au urmărit studierea creației folclorice: antropologie, etnografie, sociologie, istorie, creație de factură bizantină și occidentală, psihologie națională și a popoarelor, politică educațională și culturală, toate ducând la conturarea a ceea ce el însuși numea „o știință specială a cântecului popular, care este pe cale de a se întemeia”¹⁰.

Conform afirmației etnomuzicologului Gheorghe Ciobanu, până prin 1920 George Breazul „era indiscutabil **cel mai bun cunoscător al folclorului românesc** din zona intercarpatică”¹¹. Același discipol și continuator al școlii sale evidenția cei doi „factori care l-au împins la crearea instrumentelor de lucru necesare”, și anume: „cunoașterea evoluției istorice a folclorului nostru muzical – care l-a impus să devină istoric – și aplicarea metodei comparate de cercetare”¹².

În anul 1919 se înregistrase **lansarea folcloristului Breazul**, prin recomandările făcute noii reviste de folclor, de notare a melodiilor populare, pentru a „oferi posterității posibilitatea de a cunoaște graiul sufletului românesc”¹³.

Tânărul profesor semnalase faptul că muzica populară „culeasă și scrisă până acum (...) nu confirmă sau aduce vreo dovadă de existența unei muzici caracteristic național românească”, din cauza lipsei de profesionalism în culegerea și transcrierea ei, completând într-o paranteză că „(asupra existenței acesteia nu cred că va fi vreo controversă)”¹⁴.

În articolul din revista *Muzica*, din același an, 1920, el contrazicea pentru prima dată în muzicologia românească, vechea concepție potrivit căreia poporul n-ar crea și susține **existența unui idiom muzical românesc, a originalității folclorului românesc**¹⁵.

În anul 1926 Breazul pornește **campania pentru întemeierea unei instituții specializate pentru culegerea și studierea cântecului popular românesc**, cu un studiu pertinent și deschizător de drum spre etnomuzicologie: „Strângerea cântecelor populare și

studiul științific al melosului nostru, din punct de vedere formal, tonal, ritmic, polifonic și orchestral vor hotărî, nădăjduim, activitatea primordială și cea mai utilă pe care să o desfășoare *Societatea Compozitorilor Români* în viitor”¹⁶.

Cercetătorul pornește de la constatarea **penuriei culegerilor de melodii populare**, evidențiind faptul că puținele culegeri „pe care le avem nu le putem utiliza ca material sigur, cules obiectiv din realitatea melosului popular”, deoarece „atât amatorii, cât și compozitorii care au întreprins asemenea activitate de culegere, nu au ținut seama de obiectivitatea pe care trebuia s-o aibă în vedere tocmai la ridicarea și aducerea cântecelor de la sursa de producție – poporul – înaintea cercetătorului; și nu au avut grijă pentru ca nici-o deformare să nu altereze originalitatea cântecelor”¹⁷.

De aceea i se pare necesar un **istoric al cercetărilor de folclor muzical**, ce prinde contur începând din acești ani și va fi finalizat în 1939, în *Muzica românească de azi* și apoi în 1941, în *Patrium Carmen*, în consistentul capitol, de aproape 200 de pagini - *Culegerea melodiilor populare* – realizând **o adevărată și primă incursiune în istoricul folcloristicii muzicale românești**¹⁸.

Se pare că în timpul studiilor din Germania, tânărul **plănuiește** detaliile **viitoarei arhive de folclor**, apelând la intelectualii și oamenii politici ai timpului. La 20 mai 1924 Breazul nota: „Aseară Pârvan mi-a dat asigurări că de astă dată campania pentru strângerea de cântece populare poate să-nceapă, de nu sub guvernul ăsta (...) sub cel care-o veni” și marele cărturar îi cere un memoriu și un deviz pentru instrumentarul necesar și activitatea următoarelor trei luni¹⁹.

Convins de avantajele metodei fonogramice, George Breazul a deschis **campania pentru aprobarea întemeierii Arhivei**, cu articole publicate în ziarele și revistele timpului *Ideea europeană*, *Gândirea*, *Muzica*, *Junimea literară*, *Revista Română*, *Clipa*, *Cuvântul*, *Înfrățirea*, *Cuget Românesc* etc. Tratatulele sunt dublate de **pledoarii în revistele de prestigiu**, cum ar fi cea din *Ideea europeană*, în care inițiatorul publică articolul - program *Pentru muzica populară*, extins pe trei din cele patru pagini ale revistei²⁰. Nouă, românilor – scrie autorul articolului - ne-au lipsit culegătorii de talia lui d'Indy, Gédalge, Silcher, Pommer, Frasser, Kodály, muzicologii de prestanța lui Aubry, Tiersot, Krohn, Stumpf, Fleischer și „n-am izbutit să avem o culegere de cântece populare care să poată fi folosită atât ca material pentru cercetarea științifică, cât și ca modele de creațiune muzicală românească”²¹.

Operația de teaurizare a folclorului trebuie să țină seama de urgența activității: „cât nu se pierde cu desăvârșire” creația ce urmează a fi investigată, precizându-se că „mijlocul de a salva cântecele populare de la pieire”, este fonograful, propus de „d. G. Georgescu Breazul, un învățat muzicograf”, cu ajutorul căruia „am avea astfel documentele sufletului muzicii românești adunate într-un muzeu fonografic” – cum conchide Nichifor Crainic²².

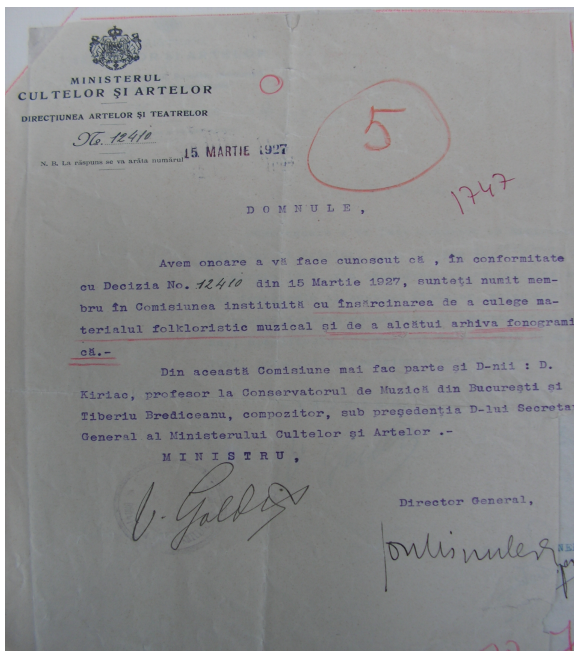
Autorul proiectului propune **trecerea la înregistrarea prin „metode fonografice”**, apte să evite subiectivismul culegătorului și care să stea la baza unei „arhive fonogramice pe care am înzestra-o cu material muzical strâns din întreaga țară”, având ca modele pe cele care funcționau la acea vreme, la Viena, Berlin, Paris, Budapesta etc. Într-o formă redusă pledoaria va fi republicată în revista *Muzica*, adresându-se, astfel, altei categorii de interesați de cercetarea folclorului românesc²³.

Marele pasionat de scrisul eminescian, Perpessicius semnală faptul că „muzica veche a poporului a fost nedreptățită”, deoarece „avem culegeri multe și aproape complete ale poeziilor populare, dar nu avem măcar una, a muzicii populare”²⁴, pledoarie apărută la numai două zile după cea a lui Nichifor Crainic²⁵. Perpessicius nota în același an 1924: „Articolul d-lui (...) Breazul, alături de interesul obștesc pentru muzica românească, cheamă și o inițiativă oficială: pe orice căi, această adevărată avuție veche și cu totul a noastră, trebuie pusă la adăpost, pierderea ei este, hotărât, înstrăinarea unei părți din sufletul românesc. Nu gândește la fel și Ministerul Artelor ?”²⁶

Eminescologul amintește o conferință a lui Breazul – *Muzica în politica culturii* – remarcând „documentația specialistului, competența cu care conferențiarul a tratat dificila problemă a discordanței dintre folclorul muzical și creația cultă”, conchizând: „Grație arhivei fonogramice vom putea avea de acum înainte pus tezaurul nostru muzical la adăpostul tuturor capriciilor, fie ale oamenilor, fie ale timpului”²⁷.

Nichifor Crainic îi cere lui George Breazul un proiect amănunțit privind **modul de organizare a Arhivei Fonogramice**. La 15 martie 1927 este aprobată lista mijloacelor fixe ale instituției, aparate de înregistrare și de reproducere a melodiilor culese și este numită comisia *Arhivei*.

În aceeași zi, 15 martie 1927, George Breazul este numit oficial în Comisiunea instituită cu însărcinarea de a culege material folcloristic muzical și de a alcătui arhiva fonogramică – **XVI – 1747**.

Ordinul Ministrului Vasile Goldiș și a directorului general Ion Minulescu de numire a lui George Breazul în comisia Arhivei fonogramice

„Ziua de **15 martie 1927**, când s-a pus această rezoluție – va conchide etnomuzicologul Gheorghe Ciobanu, la aproape 40 de ani de la eveniment – este ziua când a luat ființă – după o luptă dârză, s-ar putea spune – **prima arhivă fonogramică la noi în țară**” și rețineea faptul că, în fond, crearea Arhivei Fonogramice „a servit de imbold inițiativei luată de Constantin Brăiloiu”²⁸.

Crearea Arhivei Fonogramice a fost percepută de mulți specialiști ca **prima mare realizare a omului de cultură enciclopedică George Breazul**, fiind una din cele dintâi instituții de stat, românești, consacrată studierii muzicii populare, cum singur va aprecia în *Patrium Carmen*.

Cunoscându-l în campania de la Fundul Moldovei, Henri H. Stahl va nota: „Profesorul George Breazul venise din partea **Arhivei fonogramice a Ministerului Cultelor și Artelor, fiind primul folclorist pe care l-am văzut făcând înregistrări pe suluri de ceară, cu aparate Edison**”²⁹.

lată cum a rămas încrustat momentul întemeierii în memoria lui Tiberiu Brediceanu: „Fiind prezent la această expunere (pentru înființarea *Arhivei*, din 15 martie 1927, la Ministerul Cultelor și

Artelor – nota îmi aparține) – și bazat pe ultima mea colecție de atunci de *810 Melodii*, făcută în 82 comune din Banat, în anii 1921,1922, 1923 și 1925, premiată de *Societatea Compozitorilor Români* într-o ședință prezidată de Maestrul George Enescu, am susținut cu toată căldura propunerea lui G. Breazul” – moment immortalizat în *Dactilograma XI - nr. 2093* din fondul „George Breazul”.

Activitatea în cadrul Arhivei de Folclor poate fi reconstituită din dosarele păstrate în fondul documentar din Biblioteca Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor, în care se păstrează tratativele pentru **înregistrarea „cât mai grabnică a cântecelor pe cilindre fonografice (...) pentru a putea culege ce ne-a mai rămas”** – cum proclamă fondatorul *Arhivei Fonogramice*.

Al IV – lea proces verbal al comisiei, din 11 februarie 1928, hotărăște difuzarea broșurii **Îndrumar pentru culegerea melodiilor populare**, alcătuită de George Breazul, cuprinzând o parte generală și o alta specială și sunt semnate de președintele – Tiberiu Brediceanu – și de către secretarul – George Breazul - care scria și documentele *Arhivei*³⁰.

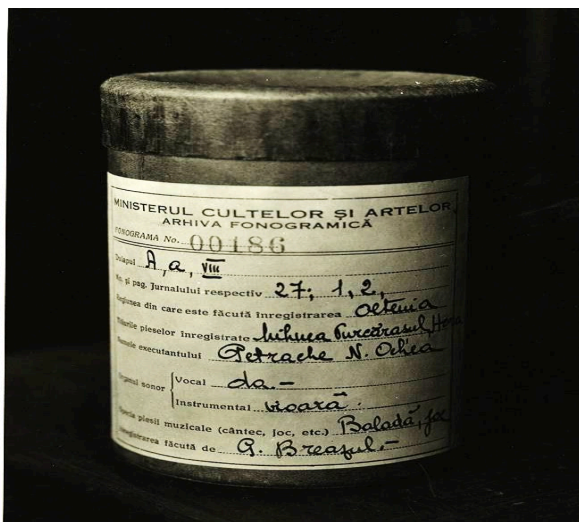
Se consemna în numărul din 4 august 1928 al revistei *Rampa*, **începutul colaborării Arhivei din București cu cea din Berlin**, ceea ce însemna că în Germania activitatea lui George Breazul a fost mult mai complexă, urmărind și deschiderea unor colaborări cu organisme internaționale de profil.

De asemenea, trebuie reliefat faptul că **întemeierea Arhivei bucureștene sincronizează țara noastră cu multe țări și centre europene** în ceea ce privește instituționalizarea cercetării creației populare: Berlin, Viena, New York etc. Conducătorul *Arhivei fonogramice* din Berlin, E. V. Hornbostel, îi scria ucenicului său, dându-i informații despre posibilitățile de achiziționare a sulurilor cilindrice de fonograf și asupra mijloacelor de reproducere galvanică. Georg Schünemann, semnală activitatea instituției românești – în numărul din anul 1936 al revistei *Archive für Musikforschung* – și o recomanda ca un veritabil model.

În *Patrium Carmen* sunt prezentate **principalele etape ale activității instituției**: în primul an de activitate – 1928 – au fost adunate 2377 de melodii, printre cei mai activi culegători numărându-se George Breazul – 628 melodii, Tiberiu Brediceanu – 500 melodii, Mihail Vulpescu – 322 melodii, Gavril Galinescu – 224 melodii, Alexandru Zirra – 163 melodii, Emil Riegler – Dinu – 150 melodii etc,

la care se adăugau alte 1931 melodii „culese cu sau fără fonograf și transcrise pe note muzicale”³¹.

Despre realizarea românească vor scrie specialiști europeni de talia lui Georg Schünemann, fost profesor al etnomuzicologului la Universitatea din Berlin³², Erich H. Müller Asow³³, sau va consemna peste ani Hans Joachim Moser³⁴, ori se va ști la Brno³⁵.

Unul dintre
surile
Arhivei
Fonogramice –
Fotografii –
nr. 1426

Varianta în limba franceză a studiului consacrat *Arhivei* considera manifestarea sentimentului național român – „toute manifestation du sentiment musical roumain” - ca o deșteptare a conștiinței naționale - „comme un éveil de la conscience nationale”³⁶.

În 1934 George Breazul va participa alături de Victor Ion Popa la revigorarea **Vicleimului**, tratat ca fenomen viu, înțeles ca „joc sfânt popular”, deoarece subiectul este de obârșie evanghelică și tratarea este în spiritul biblic, notând în ambele semiografii muzicale, bizantină și guidonică, cele 12 melodii ce constituie adevărate cortine conclusive sau anticipatoare ale scenelor dramei populare³⁷.

Urmează, respectând criteriul cronologic **antologia de Colinde**, voluminoasă antologie cuprinzând cele mai diverse creații populare de acest gen, prezentate în dublă notație, hrisantică și guidonică – prima lucrare de acest gen din istoria muzicii românești³⁸ și care a atras atenția autorităților culturale românești și străine

ale vremii, începând cu Nicolae Iorga³⁹, continuând cu muzicieni de talia lui Ioan Chirescu, Sabin Drăgoi, Marțian Negrea etc.

Vicleimul, Colindele și Întâmpinarea critică

Etnomuzicologul Gheorghe Oprea apreciază culegerea, care „devenise în ultimele decenii un rar, dar extrem de valoros document de arhivă, ce nu putea fi trecut cu vederea de către specialiști” – elogiind retipărirea ei, considerată „semnificativă nu numai pentru tezaurul de spiritualitate autohtonă, dar reprezentându-l și pe George Breazu în apogeul carierei sale științifice și didactice”⁴⁰.

Colecția de *Colinde* s-a bucurat și de **valoroase aprecieri externe**, cum ar fi cele exprimate de muzicianul belgian, Ernest Closson, de muzicologul englez Edward Dent, de muzicologul berlinez Georg Schüneman, de pianistul și pedagogul german Leo Kestenberg, ori de muzicologii Eduard Spränger, Knud Jeppesen, Robert Lach, Ludwig Schmidts, Kurt Taut și lista ar putea continua.

„Ce să admirăm mai întâi la această minunată carte, ce a stârnit, la timpul ei, prețuirea și încântarea oamenilor de cultură din România și din străinătate?” – se întreba retoric Titus Moisescu, la mai bine de o jumătate de secol. Și-și răspundea singur tot în forme interogative: „Bogăția și varietatea conținutului ei muzical și literar? Criteriile de selecție a acestor bijuterii muzicale, colindele românești unice prin frumusețea poetică și înveșmântare melodică? Metoda de

organizare și de transcriere a acestor melodii arhaice, păstrate cu sfințenie în străvechile datini și obiceiuri românești?⁴¹

Un alt merit al lui George Breazul îl constituie **aplicarea metodei comparatiste la muzica populară**, aceasta extinzându-se de la creația cultă la cea populară, de la forme ample până la structurile motivelor muzicale, melodice sau ritmice.

De altfel, etnomuzicologul român făcea, în 1935, o propunere îndrăznească de **întemeiere a unei arhive fonogramice a popoarelor din Balcani**.

Nu trebuie uitate **prezentările folclorului românesc făcute de Breazul în reviste de specialitate** din străinătate, la loc de cinste situându-se *La musique roumaine*, publicat în numărul 1 – 2 din anul VI, 1936 al revistei *L'Europe Orientale*, sau *El Folklore Rumano*, publicat în revista *Buletin latino americano de musica* din Montevideo, Anul III, tomul III, april 1937, pp. 301 - 306.

Etnomuzicologul Gheorghe Ciobanu rezumă câteva **contribuții teoretice ale lui George Breazul** a căror valabilitate se extinde și la folclorul altor popoare:

- punând temeliile *Arhivei Fonogramice*, Breazul nu a încetat să caute și să adune date privind manifestările muzicale de-a lungul istoriei poporului nostru și soluții pentru integrarea marilor valori ale artei populare în activitățile educaționale și în cele de creație;

- „cercetează cel dintâi, în mod amplu, problema modurilor în cântecul popular românesc; teoretizează asupra scărilor prepentatonice, îmbogățind terminologia de specialitate prin introducerea expresiilor: oligocordie și stenohorie; arată cu exemple concrete că în cântecul popular românesc se întâlnesc toate scărilor pentatonice, inclusiv cele pe care teoreticienii anteriori nu le întâlniseră;

- heptatonia cântecului popular românesc este precreștină și-și are reprezentare în civilizațiile antice, printre care un loc aparte îl ocupă tracii;

- distingând cele două categorii de creații populare, ale grupului și ale individului, el „oferă prima explicație sociologică din folcloristica muzicală românească”;

- acceptând atât influențele cât și preluările, Breazul afirmă că acestea nu pot altera ființa creației populare⁴²;

Fostul discipol suplimentează ulterior profilul mentorului cu alte contribuții la „dezvoltarea folcloristicii românești”:

„– abordează, pentru prima dată la noi, problema influențelor și prelucrărilor care preocupă, în prezent, pe unii muzicologi și etnomuzicologi”, admițând împrumutarea acestora „din creația cultă

sau a altor popoare”, care nu determină alterarea structurii creației populare, fiindcă poporul nu preia „decât ceea ce se potrivește firii sale”;

– în opoziție cu teoriile ce neagă posibilitățile de a determina trăsăturile specifice ale muzicii unui popor, Breazul scrie: „Substratul comun de viață sufletească a omului de pretutindeni și de totdeauna, ca și caracterul omogen al muzicii populare în general, poate să ne descopere elemente asemănătoare sau chiar identice, ce se găsesc în muzica tuturor popoarelor”, dar nu se „poate nega originalitatea folclorului diferitelor popoare”, acestea „formându-și idiome muzicale naționale”⁴³;

– descoperă existența formulelor melodice și ritmice devenite „mijloace de recunoaștere, de comunicare și de înțelegere a obștei românești”;

– a demonstrat existența în folclorul românesc, a unui al doilea sistem pentatonic anhemitonic, anticipat doar teoretic de Helmholtz și descoperit până în prezent doar în muzica noastră populară, în patru dintre cele cinci forme ale celui de-al doilea sistem;

„– pentru demonstrarea vechimii folclorului muzical românesc G(eorge) Breazul a confruntat – după ce s-a documentat asupra a ceea ce afirmau vechii greci, cu privire la muzica și muzicalitatea tracilor – folclorul românesc cu cel al popoarelor sud – dunărene, ajungând la concluzia că originea colindelor, a cântecelor rituale și a celor ce însoțesc diferitele obiceiuri practicate de popor” trebuie căutată în „muzica orgiastică din cultul lui Dionisos și al lui Bachus, muzica Saturnaliilor, a Brumaliilor și a Rozaliilor, a practicilor magice”⁴⁴.

- Pentru **istoria muzicii românești** a realizat o prezentare cronologică a înfăptuirilor reprezentative din trecutul nostru spiritual, urmărind rosturile culturale și estetice ale creației populare, cu valoarea ei intrinsecă, dar și ca sursă de inspirație pentru creația de factură occidentală, de la școlile de psaltichie din îndepărtatele veacuri medievale, până la marile personalități ale secolelor al XIX-lea și al XX-lea: Anton Pann, Ciprian Porumbescu, Gavriil Musicescu, Iacob Mureșianu, Eusebie Mandicevschi, D. G. Kiriac Ion Vidu etc și la contemporanii săi, Sabin Drăgoi, Tiberiu Brediceanu, Mihail Jora, Theodor Rogalski, Ion Dumitrescu și culminând cu George Enescu – personalități prezentate în diferite studii și articole publicate în timp, în cursul de *Istoria muzicii românești*⁴⁵ și în materialele ce alcătuiesc primele volume de *Pagini din istoria muzicii românești*, cel din 1966, îngrijit de unul dintre eminenții săi elevi⁴⁶ și cel din 1970, datorat altui discipol⁴⁷.

**Cele șase volume
de
Pagini
din istoria muzicii
românești**

Continuând
deschiderile

predecesorilor, Teodor T. Burada și Mihail Poslușnicu, George Breazul realizează **monumentala sinteză**, numită inspirat *Patrium Carmen*⁴⁸, în care adună și sistematizează datele istoriei muzicii din țara noastră, pregătind drumul viitoarelor nouă volume ale *Hronicului muzicii românești*, datorate abnegației și acriebiei academicianului Octavian Lazăr Cosma⁴⁹.

Se adaugă **monografiile postume, dedicate lui Gavriil Musicescu⁵⁰ și D. G. Kiriac⁵¹**.

Trebuie citată **contribuția lui George Breazul pentru proiectarea muzicii românești în universalitate**, prin publicarea mai multor microportrete ale muzicienilor români, în dicționare enciclopedice și de specialitate din țări occidentale, cum ar *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*: Ciprian Porumbescu, Gavriil Musicescu, Iacob Mureșianu, D. G. Kiriac, Ion Nonna Otescu, Filip Lazăr, Dinu Lipatti, Marțian Negrea, Alfred Mendelsohn și Ștefan Lakatoș.

Nu sunt neglijăți de scrisul său **interpreții români**, personaje ale cronicilor muzicale din marile cotidiane ale epocii, dirijori: George Georgescu, Ion Nonna Otescu, Egizzio Massini, Ionel Perlea, dar și violonistul Sandu Albu, cântăreții George Folescu, George Niculescu – Basu, Constantin

Stroescu, Elena Drăgulescu – Stinghe, Nicolae Secăreanu, Petre Ștefănescu – Goangă ș. a.

- Preocupările multilaterale ale profesorului și ale cărturarului de largă respirație culturală i-au servit imbolduri pentru **abordarea istoriei muzicii universale**, susținând conferințe, emisiuni radiofonice, cursuri, lăsându-ne studii și numeroase fișe destinate

celor mai diverse aspecte ale domeniului: genuri și forme muzicale: liedul, sonata, simfonia, opera, poemul simfonic, rapsodia, epoci stilistice, lucrări, ori reprezentanți ai literaturii muzicale, etc. Cele mai cunoscute rămân materialele consacrate lui Mozart – la loc de cinste situându-se omagiul românesc la bicentenarul genialului compozitor⁵² - lui Glinka⁵³ și lui Beethoven, a cărui creație o găsim în mai multe cronici muzicale, la centenarul morții titanului propunând manifestări omagiale⁵⁴, etc. La fiecare din aceste materiale, mai ample, sau mai succinte, autorul are în vedere aspecte legate de legăturile lor cu viața culturală românească. Întâlnim în cronicile sale referiri și atitudini critice la interpretărilor unor lucrări simfonice semnate de Haydn, Mozart, Beethoven, Berlioz, Franck, Ceaikovski, Dvořák, Debussy, Mascagni, Bartók, Stravinski (considerat „cea mai impresionantă personalitate a muzicii vremurilor noastre”), Richard Strauss, Ravel, Szymanowski, Casella - ultimii onorând pupitrele concertelor simfonice și ale reprezentațiilor de operă din București - precum și ale operelor lui Monteverdi, Pergolesi, Rossini, Weber, Verdi, Wagner, Halévy, Mussorgski, Puccini, Delibes etc.

Cartea închinată bicentenarului nașterii lui Mozart (1756 – 1956), care-i va aduce calitatea de **membru de onoare al Societății IMBA din Berlin**, inventariază principalele știri despre prezența muzicii lui Mozart în viața culturală românească, apelând la scrieri ale unor străini care ne-au vizitat țara, ca Anton Maria del Chiaro - sau s-au stabilit la noi - cum a fost Dionisie Fotino, autori ai unor lucrări în care apar date privind aclimatizarea în spațiul românesc a formelor de muzică apuseană.

Omagiul românesc adus genialului muzician va continua cu investigațiile asupra prezenței creației mozartiene în cultura românească, din broșura dedicată lui Erich H. Müller von Asow⁵⁵.

La **Congresul Internațional al Științelor Muzicale Viena, Anul Mozart 1956** muzicologul Breazul a condus lucrările uneia dintre secțiuni, cea intitulată *Știința muzicală comparată* și a prezentat o comunicare (publicată în volumul consacrat lucrărilor congresului)⁵⁶ și cartea *La bicentenarul nașterii lui Mozart*, în care insistă asupra înrudirilor unor melodii turcești și din lucrări ale lui Mozart, *Răpirea din Serai* și *Concertul pentru vioară în La major*, argumentând că au circulat la noi prin intermediul culegerilor lui Dimitrie Cantemir și apoi prin cele ale lui J. Sulzer.

Muzicologul Vasile Tomescu citează din relatările compozitorului Alfred Mendelsohn, referitoare la aprecierile președintelui executiv al Congresului, profesorul Erich Schenk, care considera peste ani, participarea muzicologului „ca un aport științific

de preț la problema legăturilor cultural istorice între Apus și Răsărit, a întrepătrunderii unor elemente populare și a circulației lor în operele marilor compozitori vienezi, care au iubit cu pasiune și au folosit în creația lor tot ce a fost mai bun în muzica popoarelor”⁵⁷. Cartea închinată bicentenarului genialului compozitor fusese precedată de un articol ce avea în vedere circulația muzicii lui Mozart în țara noastră, începând cu anul 1792, când, la Sibiu, a fost montată opera *Răpirea din Serai*, urmată, în 1798 de *Nunta lui Figaro* și de *Idomeneo*, reprezentată la București în anul 1818, „de către o trupă venită din Ardeal, sub conducerea lui Johann Gerger” – așa cum citim în epistolele lui Ion Ghica și în romanul lui Nicolae Filimon, *Ciocoii vechi și noi* - și *Simfonia 40*, prezentă în programul primului concert al orchestrei înființate la București și dirijată de Eduard Wachmann, din 22 aprilie 1866⁵⁸.

Cartea lui Breazul se va bucura de atenția lui Hans Joachim Moser, care-l prezintă pe autor în cele trei lexicoane, din 1952⁵⁹, din 1955⁶⁰ și în cel din 1963⁶¹. După aprecierile unuia dintre cei mai avizați specialiști în istoria muzicii românești, cartea *La bicentenarul lui Mozart* este o „probă de erudiție, în care, pornind de la o melodie atribuită lui Dimitrie Cantemir, realizează o incursiune fascinantă în lumea muzicii baroce și clasice”, autorului aparținându-i descoperirea lui Daniel Speer⁶².

Un interes deosebit l-a prezentat compozitorul rus M. I. Glinka. La 1 iunie 1954 va susține sub auspiciile Academiei Române, conferința *M. I. Glinka – întemeietorul școlii muzicale naționale ruse 150 de ani de la naștere* și printre fișele nefinalizate se găsește și cea intitulată *Glinka și noi*.

Istoricul nu a neglijat muzicienii europeni ai timpului său. **Figura lui Busoni** interesa lumea muzicală pentru programul său de transformare a neoclasicismului într-o „limbă muzicală general vorbită și general înțeleasă”; Schönberg este considerat „nestorul tendințelor ultramoderne în muzica germană”; iar Sachs „a izbutit să descifreze inscripțiile cuneiforme de pe niște lespezi de cărămidă”, care confirmă previziunile lui Riemann privind pentatonismul, atrăgând atenția că „nu bănuie Sachs ce elemente pentatonice conține muzica noastră populară”.

Ancorarea universalistă a muzicianului George Breazul a fost semnalată și de Zeno Vancea, care, la un secol de la nașterea muzicologului, îl considera un perfect cunoscător al istoriei muzicii universale⁶³ iar problematica universalistă va fi abordată – cum se exprima îngrijitorul volumului consacrat celei mai mari părți a materialelor de acest gen – „cu spirit științific dinspre latura tradiției

europene de cercetare și cu spirit creator dinspre aceea a imperativelor naționale”⁶⁴.

Orientarea universalistă a lui George Breazu era dictată de mai multe motive:

- necesitatea stabilirii contextului general cultural și muzical în care se dezvoltă muzica românească în evoluția ei diacronică.

- deschiderea enciclopedică, amplificată și confirmată în anii studiilor de la Berlin, prin contactul direct cu străluciți reprezentanți ai muzicologiei germane;

- necesitatea de a găsi explicațiile multora dintre fenomenele investigate, din necesități critice, muzicologice și didactice;

- căutările didactice, determinate de calitatea de autor de manuale sau de profesor de istoria și de enciclopedia muzicii;

Printre cele **17.000 de fișe necatalogate**, intrate în fondul de aur al Bibliotecii Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor, am găsit unele ce cuprind **date pentru principalele capitole ale unei istorii a muzicii universale**, cu o periodizare după Riemann, periodizare ce nu ține seama de date istorice, ci de elementele specifice ale creației muzicale: *Cele mai vechi popoare de cultură și primitivii; Muzica elină; Muzica bisericească bizantină și gregoriană (romană); Trubadurii, truverii, minesingerii și meistersingerii; Muzica polifonică medievală; Stilul vocal acompaniat al Prerenașterii (1300 – 1470); Polifonia a capella și începuturile stilului instrumental: Palestrina, Ars Nova, Orlando di Lasso, școala flamandă; Epoca basului general (1500 – 1750); Vremea nouă. O altă fișă continuă cu: Preclasicismul: Rameau, Bach, Händel, Gluck; Clasicismul: Haydn, Mozart, Beethoven; Romantismul: Schubert, Schumann, Berlioz, Liszt, Chopin, Wagner, Brahms, César Franck etc.*

Atrage atenția **părerea savantului despre muzica creștină**, deoarece ea contrazice pe cele superficiale ale timpului ce căutau și limitau obârșiiile acestei muzici în cultura antică elină. Breazu plasează originea muzicii creștine în „cântarea psalmilor, a evreilor și neîndoielnic folosind tezaurul melodic al acestora cristalizându-se din acesta în timp „o muzică vocală care se deosebește foarte mult de cea veche grecească și care adaptează textele traduse în grecește și latinește ale Vechiului Testament și acele imitate după ale Noului Testament, după principii cu totul noi (accentuând în loc de scandând), le adaptează la un restrâns număr de melodii tradiționale, astfel că nu textele, ci melodiile sunt elementul statornic și melodia trece mai mult ca la vechii greci pe primul plan”.

Documentarea este minuțioasă și se extinde în literatura de specialitate germană, franceză, latină, greacă, italiană, engleză, rusă

etc. Astfel, pentru perioada medievală apelează la extrasele de patrologie, în limba greacă și latină, ale lui J. P. Migne, dar și la letopisește kievene și rusești, însoțindu-și însemnările cu extrase din partituri de epocă. Nu sunt neglijate textele specialiștilor vremii: J. Combarieu – *La musique et la magie, Etudes de philologie musicale*, Hugo Riemann –

Handbuch der Musikgeschichte, Georg Schünemann – *Geschichte der deutschen Schulmusik*, Johann Wolf – *Geschichte der Musik* – în care găsește detalii despre solmizația lui Guido d'Arezzo. Mai multe plicuri cuprind patternuri cu modele de formule ritmico – melodice vechi, exemple de versificație, extrase din cântece de trubaduri, din cântări gregoriene, scări muzicale, bicordii, pentatonii, melodii medievale, melodii siriene, albaneze și din alte culturi balcanice și asiatice, cu extrase din diferite lucrări, din Riemann, Charles Nef, Gaetano Cesari, Johannes Wolf, Robert Haas, Friedrich Blume etc, care urmau să constituie materiale pentru anumite capitole, cursuri, sau lucrări de sine stătătoare.

O bună parte a acestora va alimenta **conferințele radiofonice**, ca cea din 4 martie 1932 – *Muzica primitivilor*, pentru care citează melodii din muzica wezilor, din Columbia, a indienilor Hopi, un cântec funebru din India, un altul de adus ploaia din Irlanda, și un cântec de iubire al malabarilor⁶⁵.

La fel se va întâmpla cu tema *Muzica popoarelor antice*, devenită conferință radiofonică din 25 martie 1932, cuprinzând exemple de epocă de mare reprezentativitate: oda pithică a lui Pindar, imnul către Nemesis, imnul Soarelui, imnul către Muză, *Skolionul* lui Seikilos⁶⁶.

Respectând criteriul cronologic, urmează *Muzica primelor veacuri ale creștinismului*⁶⁷.

Muzica în timpul Renașterii a constituit obiectul unei conferințe susținute la *Cercul Analelor Române*, din 10 ianuarie 1932⁶⁸ și urmată de *Începuturile operei*⁶⁹, pornind de la *Camerata fiorentina*, reprezentată de opera *Dafne* de Jacopo Peri, ajungând la Monteverdi, cu *Orfeu* și *Încoronarea Popeei* - studiu bazat pe o vastă bibliografie de specialitate, cuprinzând lucrări în limbile amintite.

Marii dirijori europeni care au fost prezenți pe scenele de concert bucureștene cu lucrări ale marilor epoci stilistice rețin atenția criticului român: Herbert Albert, Hans von Benda, Karl Böhm, Herbert von Karajan, Ernest Kunwald, Maurice Ravel, Pierre Monteux, Hermann Scherchen, Felix Weingartner și alții. Lista **pianiștilor concertiști occidentali la București**, elogiați pentru prestațiile lor, cuprinde numele lui Claudio Arrau, Béla Bartók, Alfred Cortot, Edwin

Fischer, Walter Giesecking, José Iturbi, Wilhelm Kempff, Arthur Rubinstein, Emil von Sauer, Ernst Riemann etc. Nu sunt neglijate prestațiile **pianiștilor români**, interpreți ai unor lucrări universale: Florica Musicescu, Constanța Erbiceanu, Silvia Chelaru Șerbescu, un loc aparte ocupându-l în scrisul său Dinu Lipatti. **Violoniștii** încondeiați pentru prestațiile lor bucureștene, cu creații de mare popularitate sunt: Jacques Thibaud, Fritz Kreisler, Jascha Heifetz, adăugându-li-se violonceliștii Pablo Casals, Gaspar Cassado și Emanuel Feuermann etc. **Cântăreți celebri** care au concertat la București s-au bucurat de atenția lui George Breazu: basul Feodor Șaliapin, baritonul Sigismund Zaleski, tenorul Raiceff, tenorul Tito Schipa etc.

- Dacă nu se cunosc date concrete pentru traducerea în fapte a propunerii lui

Oskar Fleischer, pentru realizarea în comun a unei **lucrări consacrate muzicii bizantine** – ceea ce reprezintă una dintre marile pagube pentru amândoi - Breazu pierzând posibilitatea lansării alături de o autoritate recunoscută a vremii, iar profesorul berlinez ratând conlucrarea cu un practician autentic al acestui gen de muzică - au rămas de la eminentul profesor român deschideri spre acest orizont muzical legat organic de spiritualitatea românească și de plămada sufletească a poporului nostru: studiile și articolele în care scrutează vechimea acestui domeniu de muzică, personalitățile marcante ce au ilustrat muzica bisericească străbună – cum inspirat a numit-o – și propunerile unor soluții viabile pentru revitalizarea ei: *Muzica primelor veacuri ale creștinismului*, *Muzica bisericească română*, *Învățămintul muzical în Principatele Românești – de la primele începuturi până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, *Ion Popescu – Pasărea*. Acestea se adaugă pledoariile pentru înființarea Academiei de Muzică Religioasă, cele referitoare la corurile bisericești și la păstrarea tradițiilor milenare ale cântării monodice, dar și soluțiile de întreținere a formațiilor corale bisericești etc.

- Timp de aproape o jumătate de secol Breazu a fost ochiul cel mai vigilent și mai avizat asupra vieții muzicale românești, cele două volume, al III-lea⁷⁰ și al IV-lea⁷¹ din *Pagini din istoria muzicii românești*, înmănunchind articolele sale de critică muzicală, acea **critică pe care o putem numi de direcție**, deschisă anterior, în domeniul literar de Titu Maiorescu și care se referă la activitatea interpretativă și creatoare, dar și la cea educațională, între acestea găsim legături apte să contribuie la dezvoltarea personalității școlarilor de cele mai diferite vârste.

- A conturat **datele esențiale ale vieții muzicale din Basarabia și din Bucovina în contextul istoriografic românesc**, prin studii speciale consacrate acestora. Interesul lui Breazul pentru folclorul din Basarabia era mai vechi. În 1929 propunea Ministerului Cultelor și Artelor cercetarea trecutului vieții muzicale basarabene, poetul Ion Minulescu mulțumindu-i la 26 februarie 1929 și cerându-i să pună la dispoziție „datele necesare relative la trecutul și activitatea desfășurată de Conservatorul din Chișinău” - **XI – 1779**. Este posibil, ca, în calitate de fost discipol și admirator al maestrului, C. A. Ionescu să fi știut despre preocupările lui George Breazul pentru **folclorul populației românești din Transnistria** și să fi fost stimulat de ele.

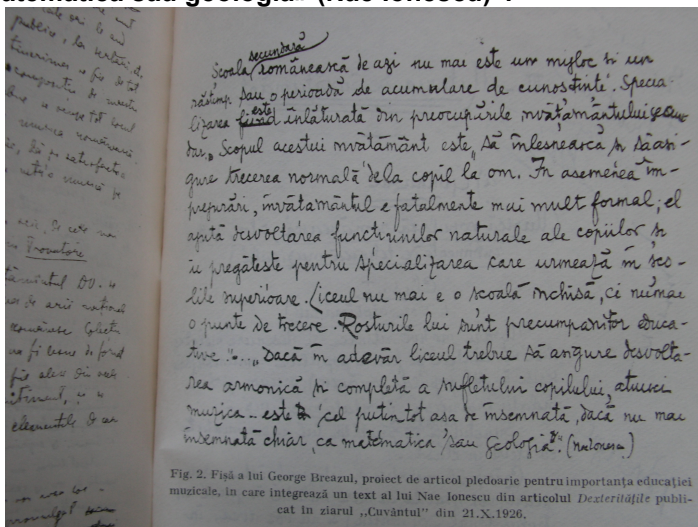
Toate aceste ctitorii urmăresc în mod prioritar și conduc la o finalitate cu bătaie lungă ce are în vedere pregătirea publicului manifestărilor muzicale. De aceea, **educația muzicală** reprezintă pentru George Breazul un domeniu important, **adus prin el la standarde europene**, standarde confirmate de specialiștii europeni ai timpului, demonstrațiile sale din anul 1936 stârnind admirația Continentului, în urma Congresului Internațional de Educație muzicală de la Praga. Cei mai mari specialiști ai domeniului epocii, din cele mai diverse țări europene și-au manifestat deschis și public invidia pentru școala românească, posesoare a unui sistem educațional elogiât unanim.

Așa cum remarcă unul dintre iluștrii recenzenți europeni ai manualului pentru clasa a IV - secundară, Breazul pornește de la folclorul copiilor și ajunge la o pagină din *Simfonia a V - a* a lui Beethoven, realizând o uriașă sinteză a celor mai vechi tradiții ale educației muzicale din țara noastră și din învățământul european.

Reformele propuse în 1920 de profesorul aflat atunci la Târgoviște, **pornesc de la critica severă a sistemului de îndrumare a învățământului muzical** din țara noastră, prin „*funcționari absolut lipsiți de pregătire de specialitate*”, dublată de „completa lipsă de cultură în țara noastră”, îndeosebi a celor care decid destinele culturii⁷².

Breazul se dovedește **un continuator fidel al iluștrului său dascăl, Kiriac** - autorul celebrei devize „cântece românești pentru școala românească” și cel care a adaptat la realitățile culturale românești cealaltă deviză „soarta muzicii românești în școală se hotărăște” - ambii adepți ai ideilor novatoare ale iluștrului ministru, Spiru Haret, de la care pornește concepția lor pedagogică.

precumpănitor educative. Dacă în adevăr liceul trebuie să asigure dezvoltarea armonică și complexă a sufletului copilului, atunci **muzica este cel puțin tot așa de însemnată, dacă nu mai însemnată chiar, ca matematica sau geologia» (Nae Ionescu)**".

Ciornă a unui articol în care Breazu integrează textul lui Nae Ionescu

Breazu beneficiază apoi de extinderea activității, la de la **profesorul de liceu și inspectorul din Ministerul Învățământului, la profesorul universitar**, preocupat constant de formarea profesorilor disciplinei, **la autorul de programe și manuale școlare**.

Eruditul profesor trece la concretizarea noii sale concepții încă din 1926, când elaborează principiile calificării profesorilor disciplinei, prin specializarea în cadrul **noii catedre de Enciclopedie și Pedagogie a muzicii**, ce va asigura competențele pedagogice, psihologice și didactice ale celor ce urmau să asigure educația muzicală a „puilor de români” – ca să-i folosim propria sintagmă.

Toate demersurile sale în ceea ce privește educația muzicală (programe și manuale pentru toate clasele, culegeri de piese muzicale, articole, studii de istoria pedagogiei și a didacticii), reflectă o concepție unitară ce consideră **educația muzicală ca o componentă esențială a culturii generale și a dezvoltării personalității elevilor**, urmând să se întemeieze pe „**trei categorii de bunuri muzicale (...)** din care urmează să descoperim și să alegem valorile educative:

- I - producțiile muzicale ale copilului,
- II - muzica populară,

III - operele de artă muzicală cultă”⁷³.

Pedagogul sublinia că la timpul lui era neglijată însăși creația copiilor, folclorul lor, în pofida faptului că el reprezintă un solid teren pentru „**cercetarea sufletului muzical al copilului**”, cântecele din folclorul copiilor fiind „obiectivări ale muzicalității puiului de român”, necesare pentru descoperirea temelior muzicii noastre populare, dar și pentru cultivarea sensibilității celor mici. Aici găsim chemarea pentru legarea educației muzicale de tradițiile autohtone, optând pentru „reintegrarea copilărimii în ființa sufletească, istorică a obștei, în spiritualitatea, credințele, obiceiurile, datinile, în mit, în legendă, în văpaia de dor, de năzuințe și eroism românesc”⁷⁴.

Autorul programei și al articolului ce explicitează textul ei precizează: „**criteriile de selecție a valorilor educative** și stabilirea lor ca atare, ca bunuri de formație și sporire a puterilor sufletești ale copilului — nu pot fi fixate decât în urma cunoașterii temeinice a psihologiei generale și muzicale a copilului român”, iar aceasta „abia de acum înainte trebuie făcută”⁷⁵.

Odată stabilite **conținuturile propriu-zise ale educației muzicale**, reformatorul formulează **obiectivele disciplinei** și trebuie sesizat faptul că Breazu anticipă cu aproximativ trei sferturi de secol obiectivele ale educației muzicale actuale, programa întocmită de el precizând scopul disciplinei:

- de a trezi și dezvolta însușirile muzicale ale copiilor, contribuind la formarea armonică a sufletului lor;
- de a le procura bucurii prin învățarea, inventarea și executarea de cântece și jocuri;
- de a le deștepta interesul și a le cultiva gustul, dragostea și înțelegerea pentru cântecul și jocul popular românesc, deprinzându-i a cânta și a asculta viersul românesc;
- pregătindu-i sufletește, și prin ajutorul muzicii, pentru viața de simțire, cuget și faptă românească”⁷⁶.

După constatările etnomuzicologului, **folclorul** reprezintă în modul cel mai strălucit această **condensare de viață și justifică primele comunicări ale copilului, care sunt muzicale**, primele sunete prevestind și chemând muzica, la început vocală și apoi instrumentală, produsă prin jucăriile muzicale. „Aproape toate jocurile de copii sunt însoțite de formule poetice ritmate și pronunțate, nu în forma obișnuită a vorbirii, ci cântate, un fel de recitativ expresiv dramatic, cum se citesc psalmii și rugăciunile în Biserica românească, sau cum se pronunță formulele de descântece, exorcismele etc”⁷⁷.

„La acest fond, la aceste elemente, autentice și deosebitoare, ale firii muzicale a copilului român, trebuie să ne întoarcem privirea și

de aici trebuie să pornim opera de educație muzicală; să destupăm izvoarele înfundate de erorile trecutului, să legăm firul rupt al tradiției de viață muzicală românească și să redăm copilului înviorarea sufletească specifică, pe care o dovedește în trăirea muzicii lui și a neamului din care se trage⁷⁸. Profesorul Breazul argumentează necesitatea ca elevul să fie „*introdus*” în opera de artă prin perfecționarea continuă a capacității sale de percepere și înțelegere a acestora și prin cultivarea plăcerii estetice, **recomandând audiția directă**, susținând că **adevărata educație muzicală** nu se realizează prin exerciții, ci **prin exemple muzicale din valori autentice**.

Ca o concluzie și un corolar apare îndemnul de a **transforma orele disciplinei în adevărate momente artistice din viața copiilor**: „Dacă n-a izbutit să creeze în clasă o atmosferă sărbătorească, de eliberare și elevație spirituală, consecință a desmorțirii și destinderii puterilor sufletești închircite sau înăbușite sub tiranica dominație a rațiunii, ora de muzică nu și-a atins scopul”⁷⁹.

După succesele audițiilor muzicale pentru școlari, în realitate concerte educative cu participarea orchestrei naționale condusă de Alfred Alessandrescu, criticul va consemna: „*Este prima dată în lume când se organizează în chip așa de deosebit audițiuni muzicale pentru școlari*”⁸⁰.

Cele patru cărți de cântece adresate copiilor din ciclul primar instaurează principiul modal în realizarea educației muzicale și devin „unice în întreaga lume: atât în privința concepțiilor didactice – întemeiate pe psihologia muzicală a copilului român și pe elementele melodice și ritmice ale muzicii populare românești – cât și în privința realizării grafice”⁸¹.

Calitățile celor patru cărți pentru clasele primare nu au fost atinse de patina vremii, dovadă că atunci când Editura muzicală a republicat o culegere din cântecele acestor minunate cărți – care au trecut de cenzura comunistă, fiind eliminate toate cele cu tematică sau chiar cu aluzii religioase - realizată de Titus Moisescu⁸² – au dispărut din librării în câteva zile, multe luând drumul străinătății, publicarea fiind considerată „o sărbătoare a muzicii”, culegerea concurând „cu mult succes cam tot ce s-a elaborat până acum în domeniul didacticii muzicale” și se sublinia că „se pot învăța cântecele cu ajutorul acestor desene, fără a apela la notația muzicală tradițională înscrisă în josul paginilor”⁸³.

În ultimele zile ale anului 1937 cei doi autori ai manualelor înaintează Academiei Române cererea de înscriere pentru concurs.

Trimestrele conditiei
 Bucharest, Romania
 28 Dec 1937
 Se va insusi.
 Domnule Presedinte,
 Avem onoarea a prezenta, pentru premiul „Asocia-
 tii Craiovene” ~~un premiu~~ al Academiei,
 lucrările noastre didactice, apărute în cursul acestui
 an, intitulată „Carte de cântece” pentru copiii de cl. I,
 II, III și IV primare, aprobate de Sfor. Minister de Edu-
 cației naționale, în urma alăturatului referat al d-lui
 prof. F. D. Ghirescu de la Academia regală de muzică, Direc-
 torul Soc. corale „Armen”. -
 Depunem alăturatelor 5 colecții de câte 4 exemplare.
 Primiți, vă rugăm, Domnule Presedinte, asigurarea
 desăvârșitei noastre considerații,
 N. Lăzu C. Breazu
 28 Decembrie 1937
 București.

**Cererea de înaintare pentru premiul Academiei a celor patru Cărți
 de cântece pentru clasa I, a II - a, a III - și a IV - a - Dosar 60/1937
 - 1938 Arhiva Academiei Române, f. 30;**

Înalțul forum științific al țării apreciașe anterior manualele lui
 Breazu destinate învățământului secundar, în 1931 Ion Bianu
 propunând premiarea Cărții de cântece pentru clasa I secundară, iar
 în 1935 fiind premiată de Academia Română - în urma raportului
 semnat de însuși George Enescu - Cartea de cântece pentru copii,
 clasa a IV - a.

Baza educației muzicale urma să se realizeze în școlile de grad secundar, în toate clasele care alcătuiau gimnaziul și liceul. După pregătirea terenului apercetiv și vocal din clasele primare, în gimnaziu se poate trece la **formarea unei culturi muzicale** prin contactul direct cu opera de artă. Teoreticianul formulează dezideratele transformării orelor de muzică din activități abstracte, tehnice și teoretice care au adus disciplina în fază de „dexteritate” în ore de afirmare a puterilor artistice ale elevilor și de realizare a educației morale, culturale, civice și artistice.

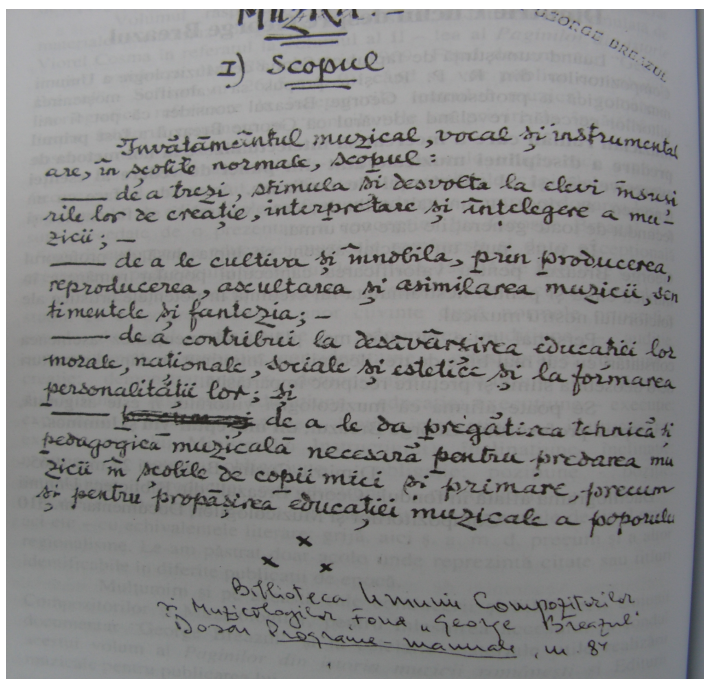
Câteva dintre manualele lui George Breazu

Manualele sale confirmă o probitate științifică exemplară pusă în slujba culturii naționale racordată la standarde europene, bazată pe o documentare solidă, în cărțile proprii, ce alcătuiesc una dintre cele mai reprezentative dintre bibliotecile particulare, cuprinzând documente înscrise în nu mai puțin de 17 registre de inventar - cu cărți și alte materiale, studii, articole, fotografii, scrisori, programe - și au servit școlii românești timp de aproximativ un deceniu și jumătate, așa cum am arătat în urmă cu aproape peste un deceniu și jumătate, când prezentam următoarea schemă⁸⁴.

	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1942	1943	1946	1947
I sec. ind.	160	159		159	112	112	112			112	112	112	120
II sec. ind.	151	151	128		112			80			80	112	114
III sec. ind.		144			112			79		112	112	112	114
IV Sec. ind.								79				79	
V ind.			160		160				160	160		160	167
								96					

* manualul este apărut în anul 1941, care nu are rubrică.

De asemenea, etnomuzicologul sesizase rolul deosebit pe care-l au învățătorii în teaurizarea și integrarea folclorului în activități educaționale, formulând prevederi speciale pentru școlile normale de învățători (învățătoare) și educatoare.

Ciorna Programei de educație muzicală pentru școlile normale

În concepția lui Breazul, **formațiile muzicale școlare trebuie să facă legătura cu viața culturală și artistică a comunității**, reprezentând fermenți de bază ai acesteia. De aceea, el elogiază direcția „de creare a unui repertor(iu) de muzică pentru școlile primare datorită lui Timotei Popovici și D. G. Kiriac”⁸⁵, repertoriu ce rezultă din sinteza trăsăturilor stilistice ale celor trei categorii de bunuri recomandate pentru activitățile educaționale, amintite mai sus.

Împreună cu N. Saxu, Breazul realizează în anul 1943, culegerea de cântece „din care copiii români vor cânta românește și vor simți românește cântând” - antologia de **Cântece românești pentru școala primară** - cuprinzând melodii ce „vor hrăni sufletele și le vor înălța inimile” copiilor, „îi vor dispune și le vor da impulsuri noi și puternice, corespunzând înțelegerii lor”.

Există în scrisul lui George Breazul materiale ce ilustrează caracterul interdisciplinar al unor abordări exemplare. E vorba despre **amplelele studii referitoare la istoria învățământului muzical în Principatele Române**, care privesc deopotrivă istoria învățământului, a educației, dar și a muzicii, domenii care se intersectează, cele mai importante exemple fiind: cel din 1942⁸⁶, cel din 1955⁸⁷, precedate de **lucrarea de sinteză publicată în anul 1937**⁸⁸ și de versiunea în limba germană dedicată **Congresului Internațional de Educație muzicală de la Praga**⁸⁹.

Recunoașterea meritelor incontestabile ale cărturarului comemorat, a manualelor și a sistemului său educațional aparțin în primul rând contemporanilor, fie ei muzicieni sau oameni de cultură: Nicolae Iorga, Perpessicius, Nichifor Crainic, Adrian Maniu, Emanoil Bucuța, Ion Bianu, Traian Herseni, Tiberiu Brediceanu, Liviu Rusu, Mihail Vulpescu, Constantin Nottara, Nicolae Ursu, Filaret Barbu, D. D. Botez, Romeo Alessandrescu, Ioan D. Chirescu, Nicolae Oancea, etc și la susținerea morală a edificiului cultural *George Breazul* contribuia inclusiv George Enescu.

„**În privința educației muzicale nu există un al doilea popor în Europa, care să se poată măsura cu România**” - se scria în aprilie 1936, din revista *Prager Presse*, în urma prezentării sistemului românesc, în cadrul Congresului internațional de educație muzicală din 4 - 9 aprilie 1936⁹⁰.

Manualele au intrat în atenția specialiștilor străini, o mare autoritate e timpului elogiindu-le deoarece găsea în ele edificatoare exemple pentru învățământul muzical școlar din România - „des curieux et édifiants exemples de l'enseignement musical scolaire tel qu'il est compris en Roumanie”⁹¹.

În pofida realelor calități, recunoscute de cei mai autorizați specialiști europeni, sistemul educațional cade **victima ideologiei comuniste**. Așa cum remarcam în urmă cu peste 15 ani: „zborul înalt și sigur al pedagogiei muzicale românești este curmat brusc și brutal de noua ideologie impusă României după al doilea război mondial”⁹².

În pofida unor **pledoarii în favoarea reconsiderării sistemul educațional preconizat de**

Breazul⁹³, deoarece reprezintă un model pentru realizarea corespunzătoare a educației muzicale⁹⁴ și oferă repere autentice pentru curriculumul disciplinei⁹⁵, reprezentând el însuși un model european⁹⁶, model detaliat în cele două lucrări de specialitate, din 1995 și 2004, **concepția lui, mai ales cea curriculară nu este cunoscută de marea masă a educatorilor și mai ales a decidenților**, sistemul lui fiind neluat în seamă și ignorat, chiar dacă reprezintă o elocventă apropiere de standardele europene. Sistemul său educațional ar trebui cunoscut nu numai ca un omagiu la împlinirea unei jumătăți de secol la trecerea sa în eternitate, ci și pentru că oferă soluții pentru ridicarea educației muzicale la înălțimea cerută de necesitățile educaționale și de respectul față de cultura română.

Avea dreptate profesorul Ilie Glodeanu, unul dintre foștii elevi, care scria din Florența, despre fostul său profesor, în *Omagiul maestrului*: „ca să poți scrie, chiar câteva cuvinte despre George Breazul, despre muzicianul, savantul, profesorul, despre omul George Breazul, ar trebui să ai o fărâmbă din marea lui personalitate, să ai o clipă măcar condeiul înaripat și fermecat pe care-l avea, să ai ceva din imensa lui generozitate și dăruire, ar trebui să ai multe și meșteșugite daruri” – **XVI – 2107**.

În pofida acestor dificultăți, s-au înregistrat de-a lungul timpului mai multe **prezentări ale complexului muzician**, care, adunate la un loc oferă posibilitatea unui portret cât mai apropiat de cel susținut de activitatea sa multilaterală de ctitor al etnomuzicologiei, muzicologiei, criticii muzicale și a unui sistem de educație muzicală de nivel european. Personalitatea cărturarului muzician a atras atenția multor **enciclopedii și dicționare, românești cu profil muzical**, amintite în continuare, fără a reveni asupra celor citate deja. Lista ar trebui să înceapă cu prezentările semnate de: Viorel Cosma, în anul 1965⁹⁷, 1970⁹⁸ și 1989, unde e creionat ca „personalitate științifică și artistică de prestigiu internațional”, apreciind că el „a pus bazele temeinice ale unor discipline moderne, la nivelul exigențelor epocii sale”⁹⁹.și din 2007¹⁰⁰, Iosif Sava și Luminița Vartolomei, din 1979¹⁰¹ și

apoi din 1997¹⁰², în cele trei ediții ale *Micului Dicționar enciclopedic*, din anii 1972¹⁰³, 1978¹⁰⁴ și 1986¹⁰⁵,

Cel mai autentic continuator în domeniul muzicologiei, Octavian Lazăr Cosma îl aprecia ca „stindardul gândirii muzicale românești, croind o brazdă adâncă în ogorul fertil al preocupărilor muzicologiei contemporane (...) purtând polemici de rezonanță, cu dărzenie și patos”, proclamat de un important director de ziar „primul critic științific român”¹⁰⁶.

Cele mai multe dintre aceste materiale amintesc marile sale împliniri, *Patrium Carmen*, antologia de *Colinde*, volumele *La bicentenarul lui Mozart*, *Un capitol de educație muzicală*, manualele didactice, monografia lui Gavriil Musicescu, din 1962 și primul volum al *Paginilor din istoria muzicii românești*, din 1966 (celelalte cinci volume vor intra în atenția cercetătorilor pe măsura apariției lor).

Timpul a prilejuit și conturarea **diferitelor fațete ale activității și personalității lui George Breazu**, privite dispart și pe care le putem urmări într-o formă rezumativă, pe grila de mai sus:

- **etnomuzicologul**: Gheorghe Ciobanu: în studiul din 1966¹⁰⁷ și în prefața celui de-al V – lea volum al *Paginilor din istoria muzicii românești*, amintită mai sus¹⁰⁸, Iordan Datcu, în lexiconul din 1983¹⁰⁹, în cel din 1998¹¹⁰ și în varianta finală din 2006¹¹¹, Constantin Stih – Boos¹¹¹, Gheorghe Oprea¹¹³;

- **istoricul**: Vasile Tomescu¹¹⁴, Ioana Ștefănescu¹¹⁵, Petre Brâncuși¹¹⁶,

- **bizantinologul**: Gheorghe Alexe¹¹⁷, Vasile Vasile¹¹⁸ Titus Moisescu¹¹⁹ Gheorghe C. Ionescu, în cele două lexicoane, din 1994¹²⁰ și 2003¹²¹, Nicu Moldoveanu¹²² etc;

- **muzicologul**: Vasile Tomescu¹²³, Ioana Ștefănescu¹²⁴, George Sbârcea¹²⁵, Petre Brâncuși¹²⁶;

- **pedagogul - profesorul - educatorul**: Ioana Ștefănescu¹²⁷, Nicolae Parocescu¹²⁸, Vasile Vasile, din 1991 și 1994¹²⁹, conturând modelul propus de el pentru educația muzicală românească¹³⁰ și din 2003, prefăcând volumul consacrat materialelor de pedagogie și didactică muzicală¹³¹, Marin Velea¹³²;

- **criticul muzical**: Gheorghe Firca¹³³, Zeno Vancea¹³⁴,

Numele lui Breazu a fost înscris și în **istoria psihologiei muzicale** de către discipolul său, Constantin A. Ionescu¹³⁵.

Un alt discipol al muzicologului, Titus Moisescu va aduna, sistematiza și publica trei volume cuprinzând cea mai importantă parte a **corespondenței profesorului său, George Breazu**, volume ce aruncă noi fascicule de lumină asupra unei vieți dominate de cercetare și etalare a unor valori muzicale și culturale necunoscute

până atunci. Publicarea unuia dintre cele mai bogate fonduri epistolare începe în anul 1984¹³⁶ și continuă în 1990¹³⁷ și 1997¹³⁸.

Dintre **enciclopediile străine** merită menționate mai întâi prezentările făcute de muzicologi români: Tiberiu Alexandru¹³⁹, Viorel Cosma¹⁴⁰ și Petre Brâncuși¹⁴¹.

Continuând șirul reprezentărilor lui Breazul în cele mai importante enciclopedii și dicționare străine, ordonate pe criteriul alfabetic al autorilor, ne vom opri asupra următorilor autori: Erich Müller von Asow¹⁴², cu completările titlurilor unora dintre lucrările necitate în versiunea primară, din suplimentul prestigiosului lexicon¹⁴³, în dicționarul londonez din anul 1978¹⁴⁴, în prestigioasa enciclopedie *Fasquelle*, unde este prezentat în calitate de autor al unui mare număr de lucrări și de articole despre evoluția muzicii în România¹⁴⁵, în lexiconul german din 1974¹⁴⁶, urmat de cel semnat de Guido M. Gatti și Alberto Basso¹⁴⁷, de cele din lexiconul Hugo Riemann din 1959¹⁴⁸ și din cel din 1972¹⁴⁹, de prezentarea lui Claudio Sartori și Riccardo Alberto¹⁵⁰, a lui Wolfgang Schmiderer¹⁵¹, Horst Seeger¹⁵², Boris S. Steinpress, și I. M. Iampolski¹⁵³, Szabolczi, Bence – Tóth, Aladár¹⁵⁴ etc.

La unele dintre aceste enciclopedii va deveni colaborator, semnând în ele date despre muzica românească de factură populară și cultă, acțiune continuată apoi de discipolii săi.

Se vor adăuga **articolele, studiile, recenziile lucrărilor lui George Breazul, publicate de reviste europene de prestigiu**, semnate de: Erich H. Müller von Asow, Josef Bartoš, Paul Bekker, Ernest Closson, F. J. Fétis, Amedée Gastoué, Karl Egon Glückselig, Hector Villa – Lobos, Roger Ducasse, Curt Sachs, Ed. Dent, Leo Kestenberg, Alois Hába, Anna Lechner, Bella Pavlovitch. Wolfgang Schmieder, Ludwig Schmidt, Georg Schünemann, Charlotte Spitz, Franz Zagiba, etc și microportretele din marile enciclopedii europene, unele amintite mai sus.

În ciuda acestor recunoașteri binemeritate și datorate unor autorități ale vremii, evoluția lui Breazul va avea de înfruntat și **momente dificile**, determinate de **conflictele îndelungate cu Constantin Brăiloiu**, conturate într-o sinteză excepțională a muzicologului Octavian Lazăr Cosma¹⁵⁵.

Acestor conflicte se poate datora și disprețul unor folcloriști din generația următoare, cum ar fi Ovidiu Bîrlea, care vedea în monumentală carte *Patrium Carmen* „enormul volum”, ce ar fi doar „o colecție de fișe”, deși anterior scrisese despre aceeași carte că „e indispensabilă folcloristului”¹⁵⁶.

Din păcate, asemenea diminuări artificiale vor fi preluate și de istorii care se ocupă de problematica evoluției culturii românești, în care se simte marginalizarea domeniului muzical, în general și **ierarhizări defavorabile pentru toți marii muzicieni ai secolului al XX – lea**, din care numele lui Breazul lipsește în mod inexplicabil.

Deși activitatea muzicianului George Breazul a reținut atenția multor **lucrări de specialitate sau dicționare enciclopedice românești**, trebuie semnalat și faptul că în unele, consacrate personalităților culturii românești, numele lui este trecut sub tăcere, cum se întâmplă în *Enciclopedia Cugetarea* a lui Lucian Predescu, din 1940, unde-l găsim în schimb pe Ion Breazu. De asemenea, lipsește din cel de-al IV – lea volum al *Istoriei Românilor*, consacrat perioadei în care s-a înregistrat truda migăloasă și spornică a savantului muzician – publicat în plină campanie jdanovistă.

Dar el este în continuare ignorat de lucrări de istorie de autoritate, consacrate perioadei sale, cum ar fi volumul al IX – lea al recentei lucrări, *Istoria Românilor*, ce rezervă muzicii un subcapitol în care citează, în schimb, printre muzicienii considerați „reprezentativi” pentru istoria românească pe

Marcel Breslașu, Ioana Radu, Maria Lătărețu și Hilda Jerea¹⁵⁷. Confundate și minimalizate, cele două forme instituționalizate de teaurizare a folclorului muzical românesc - *Arhivele Fonogramice* - cedează locul, în precedentul volum al lucrării, altor figuri, multe prea îndepărtate valoric de ctitorii etnomuzicologiei românești și universale și anume: Titi Botez, Jean Moscopol, Cristian Vasile etc¹⁵⁸.

Istoria Românilor în date reține numele lui George Breazul doar în calitate de colaborator al cotidianului *Cuvântul*, condus într-o vreme de Nae Ionescu, alăturându-se lui P. P. Panaitescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Gheorghe Onicescu, etc¹⁵⁹, trecând sub tăcere marile sale ctitorii culturale.

Istoria Românilor în secolul XX, realizată de Ioan Scurtu și Gheorghe Buzatu îl ignoră total pe eminentul cărturar, așa cum ignoră viața muzicală românească, plasată într-o desuetudine condamnată, fapt asupra căruia am atras atenția și în recentul studiu consacrat înființării în anul 1920, a *Societății Compozitorilor Români*¹⁶⁰, Enescu însuși este prezentat în capitolul intitulat *Viața cotidiană a românilor în perioadă interbelică*, din această istorie, în cea mai defavorabilă și falsă postură umană și artistică, legându-l nejustificat de amantlăcurile de la Palatul Regal, care iau locul – în lucrare - marilor acte de cultură, sau unor aventuri amoroase înfierate „cu mânie proletară”¹⁶¹.

Din fericire, contemporanii au văzut adevărata dimensiune a cîtitorilor lui George Breazul și de aceea încheiem acest portret cu două dintre cele mai importante, nu însă înainte de a aminti că la conturarea unor laturi complexe ale personalității lui Breazul ne ajută lucrările tipărite în timpul vieții și postum, dar mai ales **minele aurifere ale arhivei donate Bibliotecii Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor** purtând numele donatorului – George Breazul – care ascund valori ce contribuie la completarea datelor consacrate vieții și activității și mai ales a proiectelor neterminate ce-și așteaptă continuarea, finisarea și ieșirea la public. Aceste valori ridică noi și noi probleme, dar ajută la aprofundarea celor cunoscute și la proiectarea cât mai corectă a scrisului lui George Breazul în conștiința posterității.

Rezumând activitatea profesorului, Emanoil Bucuța scria în urmă cu șapte decenii despre comemorat: „L-am văzut pe Georgescu – Breazul în tot felul de înfățișări: profesor de muzică foarte apropiat de clasă, inspector de învățământ muzical, colindând țara ca să facă muzicii locul în program și în suflet, la care are dreptul, cercetător cu studii la Berlin, plin de migală, publicist a multe forme de cronici de ziar până la studii grele de specialitate, conducător al arhivei fonogramice, întâia de la noi din țară, călător prin sate pentru culegeri de melodii și de instrumente țărănești muzicale, cu echipe studențești ale *Institutului Social Român* sau al Fundației Culturale *Regele Mihai*, dar niciodată n-am simțit mai deplin în om pe românul care duce mai departe cântecul neamului lui, la fel ca neamurile rămase”¹⁶².

Cea mai potrivită caracterizare a muzicianului comemorat la semicentenarul trecerii sale la cele veșnice pare a aparține eminentului său contemporan, Dimitrie Cuclin - o altă figură poliedrică a muzicii românești – caracterizare scrisă la 27 mai 1965, la aflarea deciziei Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor de a restitui întreaga operă a profesorului: „Se poate afirma că muzicologiei viitorului îi este asigurată, prin opera profesorului George Breazul, **un îndreptar viu și luminos** - *XI – 310*.

2097

Luind cunoștință de faptul că secția de muzicologie a Uniunii Compozitorilor din R. F. R. și - a propus să valorifice și menținerea muzicologică a profesorului George Breazul, consider că pot fi utili viitorilor cercetători re-velând adevărul că George Breazul a fost pri-mul muzician român care a încercat să în-te-llectualizeze la noi metoda de predare a disciplinei muzicale atât din punct de vedere al esenței expresive cât și al substanței de realizare. Avem de a face cu un fe-nomen, așa zice, cu un salt calitativ, care va trebui să fie în-țeles și înțeles de toate generațiile care vor urma.

În plus, pun un special accent pe lupta dusă de profe-sorul George Breazul pentru valorificarea cîntecului po-pular românesc în muzica cultă și pentru nestrămutata lui credință în potențele artistice ale folclorului nostru muzical.

Personal, mi-e cu atât mai plăcut să menționez ase-menea constatări cu cât mai bine de trei decenii am în-țreținut cu dînsul raporturi de o deosebită stimă și pre-tuire reciproc împărtășită.

Se poate afirma că muzicologiei viitorului îi este a-sigurată, prin opera profesorului George Breazul, un în-dreptar viu și luminos.

Dimitrie Cuclin

București, 27 mai 1965. -

7

Scrisoarea de apreciere semnată de Dimitrie Cuclin – XVI – 2097

NOTE BIBLIOGRAFICE

- 1 - Vasile, Vasile – Concepția lui George Breazul și afirmarea educației muzicale românești
– studiu introductiv la volumul VI – Pagini din istoria muzicii românești de George Breazul, ediție îngrijită de Vasile Vasile, Editura muzicală, 2003, pp. III - LXXXI;
- 2 - Costin, M. – Către cititori; în: *Muzica*, București, An III, nr. 1, ianuarie 1921, p. 1.
- 3 - Petițiune; în: în: *Muzica*, București, An III, nr. 12, decembrie 1921, p. 234;

- 4 - Breazul, George - *Din nevoile învățământului muzical în școala secundară Concursul coral interșcolar*; în: *Muzica*, București, An. III, nr. I, ianuarie 1921, pp. 7 – 8; Republicat în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. VI..., pp. 252 - 254;
- 5 - Breazul, George (Diac, George) – *Gheorghe Stephănescu – Un mare nedreptățit*; în: *Muzica*, București, An III, nr. 1, ianuarie 1921, p. 9; Republicat în: Breazul, George – *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. III, Ediție îngrijită și prefată de Gheorghe Firca, 1974, pp. 393 – 394;
- 6 - Breazul, George – *Scrisori și documente*, vol. I, Ediție îngrijită și adnotată de Titus Moiescu, prefată de Gheorghe Firca, București, Editura muzicală, 1984, p. 19;
- 7 - Breazul, G(eorge) – *Colinde*, culegere întocmită de..., cu desene de Demian, *Cartea Satului*, scoasă de Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, Editura Scrisul Românesc, 1938;
- 8 - Breazul, G(eorge) – *Colinde*, culegere întocmită de..., cu desene de Demian, cu o postfață de Titus Moiescu, Editura Fundației Culturale Române, 1993,
- 9 - Breazul, George – *Pagini din istoria muzicii românești – Pages de l'histoire de la musique roumaine*, vol. V, Ediție bilingvă, îngrijită și prefată de Gheorghe Ciobanu, București, Editura muzicală, 1981;
- 10 - Breazul, G(eorge) - *Tradiția muzicală românească*; în: *Acțiunea*, București, An I, nr. 10, 15 septembrie 1940, p. 1 – 2; Republicat în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. VI..., pp. 3 – 6;
- 11 - Ciobanu, Gheorghe – *George Breazul – Cercetări de istorie și folclor*; în: *Ciobanu, Gheorghe – Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol. III, București, Editura muzicală, 1992, p. 38;
- 12 - Ciobanu, Gheorghe – *George Breazul – un muzicolog complet cum nu am avut până la el și nu știu când vom mai avea*; în: Sava, Iosif – *Amintirile muzicienilor români. Dialoguri. Evocări. Confesiuni*, București, Editura muzicală, 1982, p. 146;
- 13 - Georgescu - Breazul, G(eorge) N. G. – *Relativ la muzica populară românească Către diriguitorii revistei „Isvorașul”*; în: *Muzica*, București, An II, nr. 1, noiembrie 1919, pp. 11 – 14; Republicat cu titlul: *Către diriguitorii revistei „Isvorașul”*; în: *Isvorașul*, Bistrița – Mehedinți, An I, nr. 9, 10, 11 și 12, septembrie 1919 – decembrie 1920, pp. 12 - 13;
- 14 – *Idem, ibidem*;
- 15 - Georgescu - Breazul, G(eorge) N. – *Sufletul românesc în muzica populară românească*; în: *Muzica*, București, An II, nr. 4 – 5, februarie – martie 1920, pp. 136 - 137; Republicat în: Breazul, George – *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. V..., pp. 346 – 351;
- 16 - Breazul, G(eorge) – *Societatea Compozitorilor Român*; în: *Universul literar*, București, An XLII, nr. 10, 7 martie 1926, pp. 1 - 2; Republicat în: Breazul, George – *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. II..., pp. 194- 195;
- 17 - Breazul, G(eorge) - *Arta muzicală în cultura românească*; în: *Gândirea*, București, An VIII, nr. 6 - 7, iunie – iulie 1928, p. 241 – 249; o parțial a fost republicat în volumul *Politica culturii...*, p. 84 – 85, în studiul intitulat *Educația muzicală*; Republicat în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. VI..., pp. 6 - 20;
- 18 - Breazul, G(eorge) – *Patrium Carmen Contribuții la studiul muzicii românești*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, (1941), p. 10;
- 19 - Ciobanu, Gheorghe – *Aportul lui G. Breazul la dezvoltarea folcloristicii muzicale românești*; în: *Revista de Etnografie și Folclor*, București, tom 11, nr. 5 – 6, 1966, p.

- 524; Studiul a fost republicat în: Ciobanu, Gheorghe - *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol. II. București, Editura muzicală, 1979, pp. 112 - 126;
- 20 - Breazul Georgescu, G(eorge) N. - *Pentru muzica populară*; în: *Ideea europeană*, București, An VI, nr. 147, 15 - 22 iunie 1924, pp. 1 - 3; Republicat în: Breazul, George - *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. V..., , pp. 346 - 367.
- 21 - *Idem*, p. 2;
- 22 - Crainic, Nichifor - *Un muzeu fonogramic*; în: *Cuvântul*, București, An II, nr. 161, 23 mai 1925, p. 1;
- 23 - Georgescu Breazul, G. N. - *Culegerea cântecelor populare. O arhivă fonogramică în țara noastră*; în: *Muzica*, Timișoara, An VI, nr. 1, ianuarie 1925, pp. 3 - 11;
- 24 - Perpessicius - *Ideea europeană*, An VI, nr. 147, de duminică 15 - 22 iunie 1924; în: *Cugetul românesc*, București, An III, nr. 2 - 4, 1924;
- 25 - Crainic, Nichifor - *Art. cit., loc cit.*;
- 26 - Perpessicius - *Ideea europeană, loc. cit.*;
- 27 - Perpessicius - *Arhiva Fonogramică*; în: *Cuvântul*, București, An IV, nr. 1095, 12 mai 1928, p. 1;
- 28 - Ciobanu, Gh. - *Prof. George Breazul (1887 - 1961)*; în: *Revista de Folclor*, București, An VII, nr. 1 - 2 1962, p. 152
- 29 - Stahl, Henri H. - *Amintiri și gânduri*, București, Editura Minerva, 1981, p. 92;
- 30 - (Breazul, George) - Ministerul Cultelor și Artelor - Comisiunea pentru Arhiva Fonogramică și Publicarea de Folklor Muzical - *Îndrumări pentru culegerea de folklor muzical cu ajutorul fonografului*, București, Tipografia Reforma Socială, (1928);
- 31 - Breazul, G(eorge) - *Patrium Carmen Contribuții la studiul muzicii românești...*, p. 494;
- 32 - Schünemann, Georg - *Die Phonogramm - Archive in Bukarest und Zagreb*; în: *Archiv für Musikforschung*, Berlin, An I, nr. 4, 1936, pp. 493 - 496;
- 33 - Asow, Erich H. Müller - *Volksmusik in Rumänien*; în: *Neue Freie Presse*, 11 martie 1938, p. 17;
- 34 - Moser, Hans Joachim - *Breazul, George*; în: *Musik - Lexikon*, Vierte, stark erweiterte Auflage, Band I (A - L), Band 2 (M - Z), Hamburg, Musikverlag Hans Sikorski, 1955, p. 152;
- 35 - *Pazdirvkuv hudebniy slovník naucny* (Dicționarul enciclopedic muzical ceh), Brno, 1933, p. 106;
- 36 - Breazul, G(eorge) - *Archive des Phonogrammes Roumains*, București, (1932), p. 1.
- 37 - *Vicleimul*, joc sfânt cules din popor, cu întregiri și lămuriri de punere în scenă de Victor Ion Popa, cu așezarea melodiilor populare (semne bizantine și apusene) de G(eorge) Breazul, București, Fundația Culturală „Principele Carol”, Cartea Satului nr. 7, 1934;
- 38 - *Colinde*, culegere întocmită de G(eorge) Breazul, cu desene de Demian, Colecția *Cartea Satului*, scoasă de Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, Editura Scrisul Românesc, 1938.
- 39 - Iorga, N. - *O mare culegere de poezie populară*; în: *Cuget clar*, București, An III, nr. 8, 2 septembrie 1938, pp. 113 - 117;
- 40 - Oprea, Gheorghe - *George Breazul - 110 ani de la naștere Valoarea actuală a colecției de colinde*; în: *Muzica*, București, Serie nouă, An VIII, nr. 4 (32), octombrie - decembrie 1997, p. 86.

- 41 - Moisesescu, Titus – *Postfață*; în: *Colinde*, culegere întocmită de G(eorge) Breazul, cu desene de Demian, București, Editura Fundației Culturale Române, Scrisul Românesc, 1993. p. 479.
- 42 - Ciobanu, Gheorghe – *Aportul lui G. Breazul la dezvoltarea folcloristicii muzicale românești*; în: *st. cit., loc cit.*;
- 43 - *Patrium Carmen...* p. 92;
- 44 - Ciobanu, Gheorghe – *George Breazul și folcloristica muzicală românească, Cu prilejul centenarului nașterii sale*; în: *Revista de Folclor*, București, tom 32, nr. 3, 1987, pp. 227 - 228;
- 45 - Breazul, George – *Istoria muzicii românești*, Tipo și litografia Ministerului Culturii și Conservatorului „Ciprian Porumbescu”, 1956 (pe coperta cărții apare Prof. M. Breazul);
- 46 - Breazul, George – *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. I, Ediție îngrijită și prefațată de Vasile Tomescu, București, Editura muzicală, 1966;
- 47 - Breazul, George – *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. II, Ediție îngrijită și prefațată de Gheorghe Firca, București, Editura muzicală, 1970;
- 48 - Breazul, G(eorge) – *Patrium Carmen...*;
- 49 - Cosma, Octavian Lazăr – *Hronicul muzicii românești*, vol. I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, București, Editura muzicală, 1973, 1974, 1975, 1976; 1983, 1984, 1986, 1988, 1991;
- 50 - Breazul, George – *Gavriil Musicescu*, schiță monografică, București, Editura muzicală, 1962;
- 51 - Breazul, George – *D. G. Kiriac*, Ediție îngrijită de Titus Moisesescu, București, Editura Muzicală, 1973;
- 52 - Breazul, George – *La bicentenarul nașterii lui Mozart, 1756 - 1956*, București, Uniunea Compozitorilor, 1957;
- 53 - Breazul, G(eorge) – *Glinka*; în *Probleme de muzică*, București, nr. 2, 1957;
- 54 - Breazul, G(eorge) - *Comemorarea lui Beethoven în școala secundară*; în: *Cuvântul*, București, An III, nr. 697, 28 februarie 1927, pp. 1 – 2; Republicat în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. VI..., pp. 204 – 207;
- 55 - Breazul, G(eorge) – *Die ersten Mozart – Aufführungen in Rumänien*, București, 1943;
- 56 - Breazul, George – *Zu Mozarts Zweihundertjahrfeier*; în: *Bericht über den Internationalen Musikwissenschaftlichen Kongress*, Wien „Mozartjahr, 1956, pp. 69 – 74; Republicate în: Breazul, George - *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. IV..., pp. 308 – 314;
- 57 - Tomescu, Vasile – *George Breazul*; în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. I, ...p. 65;
- 58 - Breazul, G(eorge) – *Bicentenarul Mozart - Muzica lui Mozart în țara noastră*; în: *Gazeta literară*, București, An III, nr. 5 (99), 2 februarie 1956, p. 8;
- 59 - Moser, Hans Joachim – *Breazul, George*; în: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart Allgemeine Enzyklopädie der Musiklexikon*, Bärenreiter – Verlag Kassel und Basel, 1952, pp. 242 – 243;
- 60 - Moser, Hans Joachim – *Breazul, George*; în: *Musiklexikon*, Berlin, Max Hesse, bd. I, A – L, 1955, p. 152;
- 61 - Moser, Hans Joachim – *George Breazul*; în: *Musik Lexicon*, Hamburg, 1963, p. 33.
- 62 - Cosma, Octavian Lazăr – *George Breazul – dimensiunile și prioritățile muzicologice*; în: *Muzica*, București, An XXXII, nr. 6 (417), iunie 1987, p. 12;

- 63 - Vancea, Zeno – *George Breazul, historiographe et critique musical*; în: *Muzica*, București, An XXXVII, nr. 6, iunie 1987, p. 47;
- 64 - Firca, Gheorghe – *Prefață*; în: Breazul, George - *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. IV, București, Editura muzicală, 1977, p. 6.
- 65 - Breazul, George - *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. IV, Ediția îngrijită și prefațată de Gheorghe Firca, București, Editura muzicală, 1977, pp. 316 – 325;
- 66 - Breazul, George - *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. IV..., pp. 326 – 337;
- 67 - Breazul, G(eorge) – *Muzica primelor veacuri ale creștinismului*; în: *Raze de lumină*, București, An VI, nr. 5, noiembrie – decembrie 1934, pp. 411 - 445; Republicată în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. VI..., pp. 279 – 312;
- 68 - Breazul, George – *Muzica în timpul Renașterii*; în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. IV..., pp. 365 – 375;
- 69 – *Idem*, pp. 376 - 385;
- 70 - Breazul, George – *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. III, Ediție îngrijită și prefațată de Gheorghe Firca, București, Editura muzicală, 1974;
- 71 - Breazul, George – *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. IV, Ediție îngrijită și prefațată de Gheorghe Firca, București, Editura muzicală, 1977;
- 72 - Georgescu Breazu(I), G(eorge) N. - *Observațiuni relative la învățământul muzical în școala secundară*; în: *Muzica*, București, An II, nr. 10 - 11 august – septembrie 1920, pp. 265 – 281; Republicat și ca broșură separată, cu același titlu, Câmpina, Tip. Mihail S. Gheorghiu, 1920, pp. 3 - 4;
- 73 - Breazul, G(eorge) - *Educația muzicală în școala primară*; în: *Revista de Pedagogie*, An VIII, caietul II, iunie 1938, pp. 3 – 21; Republicat în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. VI..., pp. 154 – 172;
- 74 - Breazul, G(eorge) – *Patrium Carmen...*, p. 583;
- 75 - *Idem*, p. 618;
- 76 - Ministerul Instrucțiunii – *Programa analitică pentru școlile de copii mici*, București, Institutul de Arte Grafice Ed. Marvan, pp. 20 – 21; Republicată în: Breazul, G(eorge) – *Patrium Carmen Contribuții la studiul muzicii românești...*, p. 619;
- 77 - Breazul G. - *Patrium Carmen*, p. 193
- 78 – *Idem*, p. 618;
- 79 - Breazul, George. *Muzica în școlile de grad secundar*; în: *Revista generală a învățământului*, București, An XXV, nr. 7 – 8, septembrie-octombrie 1937, p. 270; Republicat integral în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. VI..., pp.116 – 124;
- 80 - Breazul G(eorge) - *Audițiuni muzicale pentru școlari*; în: *Cuvântul*, București, An VI, nr. 1692, 6 ianuarie 1930, p. 1, Republicat în: *Armonia*, Botoșani, An VII, nr. 1 – 3, ianuarie – martie 1930, pp. 3 - 4 și integral în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. VI..., pp. 207 - 209;
- 81 - Breazul, George. *Scrisori și documente*, vol. I, Ediție îngrijită și adnotată de Titus Moisescu, Prefață de Gheorghe Firca, București, Editura muzicală, 1984, p. 786;
- 82 - Breazul, G(eorge) – Saxu, N. - *Carte de cântece pentru copii*, Ediție îngrijită și postfațată de Titus Moisescu, ilustrații în culori de A. Sirin, București, Editura muzicală, 1985;
- 83 - Dogaru, Anton – *Carte de cântece pentru copii Restituiri. Retipărirea unui cunoscut manual de muzică*; în: *Tribuna României*, București, An XV, nr. 325, 1 octombrie 1986, p 12;

- 84 – Vasile, Vasile – *Pagini nescrise din istoria pedagogiei și a culturii românești*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995, p. 195;
- 85 – Breazul G. - *Patrium Carmen*..., p. 608;
- 86 - Breazul, George – *Învățământul muzical în Principatele Românești de la primele începuturi până la sfârșitul secolului al XVIII – lea*; în: *Anuarul Conservatorului de Muzică și Artă Dramatică din București, 1941 – 1942*, sub îngrijirea lui Mihail Jora, București, Imprimeria Tiparului Universitar, 1943; Republicat în: Breazul, George - *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. II..., pp. 37 - 69;
- 87 - Breazul, George – *Învățământul muzical în Țara Românească. La împlinirea a 90 de ani de la înființarea Conservatorului de Muzică și Declamațiune din București*; în: *Muzica*, Supliment nr. 6 – 7 – 8, București 1955; Republicat în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. II..., 1970, pp. 70 -130;
- 88 - Breazul, George – *Un capitol de educație muzicală*, Extras din *Omagiu lui Constantin Kirițescu*, București, Editura Cartea Românească, (1937);
- 89 - Breazul, George – *Die Musikerziehung in Rumänien*, București, Institutul de Arte Grafice Luceafărul, Sonderdruck aus Mélanges D. Gusti, (1936);
- 90 - Breazul G(eorge) - *Muzica românească la Praga* (România la întâiul Congres Internațional de educație muzicală ținut la Praga, în aprilie 1936); în: *Gândirea. București*, An XV, nr. 6 iunie 1936, pp. 314 - 317; Republicat ca broșură, sub titlul *Muzica românească la Praga*, București, Cartea Românească, 1936, p. 12. O variantă mai scurtă a apărut în revista *Mișcarea muzicală*, București, An I, (Serie nouă), nr.6 – 7, iunie – iulie 1936, pp. 7 – 9; Republicat în formă integrală în: *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. VI..., pp. 352 - 359;
- 91 - Closson, Ernest - *Bibliographie musicale Carte de cântece pentru copii*; în: *L'Indépendance Belge*, Bruxelles, 107-e Année, nr. 364, 30 decembrie 1937, p. 2;
- 92 - Vasile, Vasile – *Pagini nescrise din istoria pedagogiei și a culturii românești*..., p. 197.
- 93 - Vasile, Vasile - *Înapoi la Breazul!*, în: *Tribuna învățământului*, București, An II, nr. 4, 4 februarie 1991;
- 94 - Vasile, Vasile – *George Breazul sau un model pentru educația muzicală românească*, în: *Revista de Pedagogie*, București, nr. 11 din 1991 și nr. 5 – 7, 1994;
- 95 - Vasile, Vasile – *Repere românești și europene ale curriculumului de educație muzicală*, în: *Revista de Pedagogie*, București, An XLIII, nr. 3 – 4, 1994, pp. 71 – 76;
- 96 - Vasile, Vasile – *Un model european al didacticii muzicale românești – George Breazul*, în: *Akadosmos – Cercetări de muzicologie*, Universitatea de Muzică din București, nr. 6/1998;
- 97 - Cosma, Viorel – *Compozitori și muzicologi români* Mic lexicon, București, Editura muzicală, 1965;
- 98 - Cosma, Viorel – *Muzicieni români Lexicon*, București, Editura muzicală, 1970;
- 99 - Cosma, Viorel – *Muzicieni din România Lexicon bio - bibliografic*, vol. I (A – C), București, Editura muzicală, 1989, p. 190;
- 100 - Cosma, Viorel în colaborare cu Luminița Vartolomei și Constantin Catrina – *Enciclopedia muzicii românești de la origini până în zilele noastre*, vol. 2 (B) , București, Editura ARC, 2007, pp. 241- 252 ;
- 101 - Sava, Iosif și Vartolomei, Luminița – *Dicționar de muzică*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1979;

- 102 - Sava, Iosif și Vartolomei, Luminița – *Mică enciclopedie muzicală*, Craiova, Editura Aius, 1997, p. 52;
- 103 - *Mic Dicționar enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică Română, 1972;
- 104 - *Mic Dicționar enciclopedic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică Română, 1978;
- 105 - *Mic Dicționar Enciclopedic*, Ediția a III – a, revăzută și adăugită, București, Editura științifică și enciclopedică, 1986;
- 106 - Cosma, Octavian Lazăr – *George Breazul – dimensiunile și prioritățile muzicologice*; în: *Muzica*, București, An XXXII, nr. 6 (417), iunie 1987, pp. 11 – 12;
- 107 - Ciobanu, Gheorghe – *Aportul lui G. Breazul*; în: *st. cit., loc cit.*;
- 108 - Ciobanu, Gheorghe – *Prefață – Preface*; în: Breazul, George – *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. V..., pp. 5 - 52;
- 109 - Datcu, Iordan – *Dicționarul folcloriștilor*, vol. II, București, Editura Litera, 1983, pp. 49 - 54;
- 110 - Datcu, Iordan – *Dicționarul etnologilor români*, vol. II, București, Editura Saeculum I. O., 1998, pp. 109 – 111;
- 111 - *Idem* – *Dicționarul etnologilor români*, Ediția a III – a, revăzută și mult adăugită, București, Editura Saeculum I. O., 2006, pp. 149 - 151;
- 112 - Stihl - Boos, Constantin – *Contributions de Constantin Brăiloiu (1893 – 1958) et de George Georgescu – Breazul (1887 - 1961) à l'études de modes musicaux populaires*; în: *Rvvue Roumaine d'Histoire de l'Art, Série Théâtre, Musique, Cinéma*, București, Edition de l'Academie, tom X, nr. 1973;
- 113 - Oprea, Gheorghe – *George Breazul – 110 ani de la naștere Valoarea actuală a colecției de colinde*; în: *Muzica*, București, Serie nouă, An VIII, nr. 4 (32), octombrie – decembrie 1997, p. 86.
- 114 - Tomescu, Vasile – *George Breazul*; în: Breazul, George – *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. I..., pp. 5 – 83;
- 115 - Ștefănescu Ioana – *Pagini din istoria muzicii. George Breazul profesor de istoria muzicii românești*; în: *Muzica*, București, An XVII, nr. 2, 1967, p. 20;
- 116 - Brâncuși, Petre – *George Breazul și istoria nescrisă a muzicii românești*, București, Editura muzicală, 1976.
- 117 - Alexe, Gheorghe – *În amintirea profesorului George Breazul*; în: *Glasul Bisericii*, București, An XX, nr. 7 – 8, iulie – august 1961, pp. 761 - 765;
- 118 - Vasile, Vasile – *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*, București, Editura Interpret, vol. I și II, 1997;
- 119 - Moisescu, Titus – *George Breazul și muzica primelor veacuri ale creștinismului*; în: *Monodia bizantină în gândirea unor muzicieni români*, București, Editura muzicală, 1999, pp. 95 - 97;
- 120 - Ionescu, Gheorghe C. – *Lexicon al celor care, de-a lungul veacurilor s-au ocupat de muzica de tradiție bizantină în România*, București, Editura Diogene, 1994;
- 121 - Ionescu, Gheorghe C. – *Muzica bizantină în România, Dicționar cronologic*, București, Editura Sagittarius, 2003;
- 122 - Moldoveanu, Nicu – *Istoria muzicii bisericești la români*, București, Editura Basilica a Patriarhiei Române, 2010, pp. 410 – 411.
- 123 - Tomescu, Vasile – *George Breazul și muzicologia noastră*; în: *Muzica*, An XV, București, nr. 10 - octombrie pp. 10 - 23 și nr. 11 - noiembrie, 1965, pp. 7 - 16; articol apărut ca studiu introductiv la volumul I al *Paginilor de istoria muzicii românești*, 1966;

- 124 - Ștefănescu, Ioana - *Național și universal în concepția lui George Breazul*; în: Conservatorul de Muzică „Ciprian Porumbescu” București – *Național și universal în muzică* – Lucrările sesiunii științifice a cadrelor didactice, 10 – 12 mai 1967, București, 1967, pp. 96 - 106.
- 125 - Sbârcea, George – *George Breazul și muzica românească*; în: *Tribuna*, Cluj, An XI, nr. 6 (523), 9 februarie 1967;
- 126 - Brâncuși, Petre – *George Breazul*; în *Muzica*, București, An XXXVIII, nr. 7 (430), iulie 1988, pp. 39 – 46;
- 127 - Ștefănescu Ioana – *Pagini din istoria muzicii. George Breazul profesor de istoria muzicii românești*; în: *Muzica*, București, An XVII, nr. 2, februarie 1967;
- 128 - Parocescu, Nicolae - *George Breazul educator*, în: *Studii de muzicologie*, vol. V, București, Editura muzicală, 1969;
- 129 - Vasile, Vasile – *George Breazul sau un model pentru educația muzicală românească...*
- 130 - Vasile, Vasile – *Metodica educației muzicale*, București, Editura Muzicală, 2004, pp. 55 - 58;
- 131 - Vasile, Vasile – *Concepția lui George Breazul și afirmarea educației muzicale românești...*;
- 132 - Velea, Marin – *La o sută doisprezece ani de la nașterea profesorului, folcloristului, istoriografului și criticului muzical George Breazul (1887 – 1999)*; în: *Buletin Științific, Teologie Ortodoxă*, Pitești, An I, nr. 1, 1998; Republicat în: Velea, Marin – *Studii de muzicologie laică și bisericească*, volum. IV, București, Editura Daim, 2010;
- 133 - Firca, Gheorghe – *Prefață – Préface*; în: Breazul, George – *Pagini din istoria muzicii românești*, vol. II..., pp. 5 - 15;
- 134 - Vancea, Zeno – *George Breazul, historiographe et critique musical*; art. cit., loc cit.;
- 135 - Ionescu, Constantin A. – *Istoria psihologiei muzicale*, București, Editura muzicală, 1982, pp. 345 – 352;
- 136 - Breazul, George – *Scrisori și documente*, vol. I, Ediție îngrijită și adnotată de Titus Moisescu, prefată de Gheorghe Firca, București, Editura muzicală, 1984;
- 137 - Breazul, George – *Scrisori și documente*, vol. II, Ediție îngrijită și adnotată de Titus Moisescu, Traducerea scrisorilor din limba germană de Ortansa Țițieiu – Vernescu, București, Editura muzicală, 1990;
- 138 - Breazul, George – *Scrisori și documente*, vol. III, Ediție îngrijită și adnotată de Titus Moisescu, Traducerea scrisorilor din limba germană de Ortansa Țițieiu – Vernescu, București, Editura muzicală, 1997;
- 139 - Alexandru, Tiberiu – *Breazul, George*; în: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, volume three, 1980, pp. 128 – 129;
- 140 - Cosma, Viorel – *Breazul, George*; în: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, London, Macmillan, 1980;
- 141 - Brâncuși, Petre - *Breazul, George*; în: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, volume three, 1980, pp. 245 – 246 – și apoi în vol. 4, 2002, pp. 299 – 300;
- 142 - Asow, Erich Müller von – *Breazul, George*; în: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, band 2 (Bocherini – Da Ponte), Deutscherbuch Verlag, Bärenreiter - Verlag Kassel, Basel – London – New York, 1952, pp. 242 - 243;
- 143 - *Breazul, George*; în: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, band 15, Supplement (Aachen – Dyson), Deutscherbuch Verlag, Bärenreiter - Verlag Kassel, Basel – London – New York, 1973 – 1989, p. 1062 (nesemnăt);

- 144 - *Baker's Biographical Dictionary of Music*, Sixth Edition, London, Collier Macmillan Publishers, 1978;
- 145 - *Breazul, George*; în: *Encyclopédie de la musique*, Paris, Edit. Fasquelle, 1958, p. 446;
- 146 - Frank, Paul – Altmann, Wilhelm – *Kurzgefaßtes Tonkünstler – Lexicon*, vol. I (A – K), Wilhelmshaven, Heinrichshofen's Verlag, 1974;
- 147 - Gatti, Guido M. – Basso, Alberto – *La Musica. Dizionario* (A – K), Torino, Unione Tipografico - Editrice, 1968;
- 148 - Riemann, Hugo – *Musik - Lexikon*, Mainz, Verlag B Schott's Söhne, 1959;
- 149 - Riemann – *Musik Lexikon*, vol. I, A – K, Mainz, B. Verlag Schott's Söhne, 1972;
- 150 - Sartori, Claudio - Alberto, Riccardo – *Enciclopedia della musica*, Milano, G. Ricordi, vol. I, 1963;
- 151 - Schmiderer, Wolfgang – *Bibliographie des Musikschvitthems* 1956 - 1957, Frankfurt am Main, Verlag von Friedrich Hofmeister, 1961;
- 152 - Seeger, Horst – *Breazul, George*; în: *Musiklexikon*, Erster Band, A – K, Leipzig, VEB Deutscher Verlag für Musik, 1966, p. 128;
- 153 - Steinpress, Boris Salomonovici și Iampolski, I. M. – *Ențiklopediceski Muzâkalnâi Slovâri*, Moscova, Editura Sovetskaia Ențiklopedia, 1966;
- 154 - Szabolczi, Bence – Tóth, Aladár – *Zenei Lexikon*, I, Budapesta, 1965, p. 394;
- 155 - Cosma, Octavian Lazăr – *Distorsiuni muzicologice Constantin Brâiloiu – George Breazul, I*; în: *Muzica*, București, Serie nouă, An XIX, nr. 3 (75), iulie – septembrie 2008, pp. 12 – 35; *II* - în: *Muzica*, București, Serie nouă, An XX, nr. 1 (77), ianuarie – martie 2009, pp. 39 – 58;
- 156 - Bîrlea, Ovidiu – *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974, p. 510 și 511;
- 157 - *Istoria Românilor*, vol. IX, București, Editura enciclopedică, 2005, pp. 1019 – 1022.
- 158 - *Istoria Românilor*, vol. VIII, București, Editura enciclopedică, 2003, p. 751;
- 159 - *Istoria Românilor în date*, București, Editura enciclopedică, 2003, p. 386.
- 160 - Vasile, Vasile - *Societatea Compozitorilor Români, moment crucial în istoria muzicii românești și consecințele asupra culturii naționale*; în: *Muzica*, București, Serie nouă, An XXI, nr. 4 (84), octombrie – decembrie 2010, pp. 41 – 89;
- 161 - Scurtu, Ioan și Buzatu, Gheorghe - *Istoria Românilor în secolul XX (1918 – 1948)*, București, Editura Paideia, 1999, p. 87.
- 162 - Bucuța, Emanoil – *Pietre de vad*, vol. III, București, Editura Școalelor, 1943, p. 362;